

Som introduktion til forfatteren kan vi passende citere fra Palle Roslyng-Jensen i Arkiv Nyt nr. 23, foråret 2006:

Bojesen var født i 1892 og derfor sidst i fyrrerne ved besættelsen i 1940. Han boede på Tværgade i Vinderup med sin ugifte søster Maja og havde en snæver omgangskreds af nære familiemedlemmer og enkelte andre i byen. Han var handikappet, havde et mindre job, hvor han foretog skrivearbejde for elektricitetsværket og af og til indbandt han bøger for folk i byen. Han levede i små kår, men havde også et beskedent forbrug. I 1942 fik han bevilget invalidepension, hvad der sikrede ham en mere tryk tilværelse.

Denne artikel har vi via Holstebro Lokalhistoriske Arkiv fået fra Holstebro Bibliotek, der ikke vidste hvorfra den stammer. Imidlertid ligner den så meget den artikel, der i 1970 bragtes i Hardsyssel Årbog af Esbern Jespersen, at det må antages, at der er tale om det oprindelige manuskript. Der er i denne udgave som indledning beskrivelser af forholdene i Vinderup og omegn, som ikke kom med i Hardsyssel Årbog.

Der er foretaget en let redigering af stavfejl og lignende.

Vinderup 10. okt. 2007
Kurt Guldbæk

Jens A. Bojesens erindringer fra besættelsen

De tyske flyvemaskiner, som fra morgen til aften den 9. april 1940 formørkede himlen over Danmark, var det eneste, vi Vinderupboere den dag mærkede til fjendens røveriske indfald i landet, og mange vægrede sig derfor i begyndelsen ved at tro, at der skulle ligge fjendtlige hensigter bag demonstrationen. Imidlertid bragte radioen snart sådanne optimister på andre tanker, og det stod efterhånden alle klart, at der var hændt vort land noget meget skæbnesvangert.

Der lyttedes ved radioen som ingen sinde før; men vi oplevede stadig ikke andet end disse overflyvninger, som dog nu var knap så hyppige som på selve besættelsesdagen. Ofte morede piloterne sig med at gå meget lavt ned og vise deres tænder i et stort grin, en opmuntring til spøg, som dog virkede modsat sin hensigt. Der var i vor situation absolut ingen grund til moro. - Først om fredagen (den 12. april) "erobrede" enheder af den fjendtlige landhær byen, idet en mindre styrke da var frimodig nok til at indkvartere sig i hotellerne og i kommuneskolens gymnastiksal. Sammen med militæret ankom ikke blot et feltkøkken, men også en højtalerbil, hvis stemme på dansk under kørsel rundt i gaderne kundgjorde, at de tyske soldater havde pligt til at betale alt, hvad de købte, kontant, og at en tysk mark var lig med to danske kroner. Stemmen,

der ligeledes opfordrede borgerne til at forholde sig rolige, blev overalt påhørt med fjendtlig tavshed af de tililende skarer; men der hengik ikke mange timer, før enkelte ubefæstede sjæle - til stor harme for nationalsindede bysbørn - sås i hjertelig samtale med de fremmede. Og således indledtes her på Bjerget det modsætningsforhold mellem patrioter og overløbere, der holdt sig hele besættelsestiden ud og skærpedes, efterhånden som krigens afslutning rykkede nærmere.

Man kan dog vist roligt sige, at nationalfølelse i egentlig forstand ingenlunde var - eller er - et særligt iøjnefaldende kendetegn hos os Vinderup'ere, selv om virkelige overløbere kun forefandtes i et forholdsvis beskedent antal under besættelsen. Der herskede en sund tilbageholdenhed over for fjenden, en tilbageholdenhed som også deltes af børnene, men der var naturligvis her som andre steder hjem, der beredvilligt åbnede sig for ham, og hvor man gjorde hans synspunkter til sine. Efter at have mærket den kulde, der slog dem i møde fra anderledes sindedes side, ændrede dog nogle enkelte af de vildfarne kurs og indtog i fremtiden en mere værdig holdning, men der var til det sidste hjem, hvor tyskerne gik ind og ud som kære venner, hvem intet - selv ikke husets unge døtre - var for godt.

Den sunde tilbageholdenhed over for fjenden, jeg lige nævnte, kan måske forekomme problematisk, når det tilføjes, at den ikke forhindrede de voksne i at tage imod tysk arbejde og tyske penge med kyshånd, men hertil er at sige, at ingen vist for alvor ønskede at skade sit fædreland. Man handlede for de flestes vedkommende bare ansvarsløst og uovervejede, øjnede profit og lod sig - materialister som Vinderupboerne nu engang er - villigt lokke af de tyske fantasipriser uden anden tanke end den blot at udnytte den foreliggende situation til egen økonomisk fordel. Muslingefabrikken, Karup og Rom flyvepladser, feltkøkkener o.s.v. lagde beslag på deres arbejdskraft - til skam for byen og til ikke mindre irritation for dem, der bevarede deres hænder rene.

Men i øvrigt var jo modsætningsforholdet mellem patrioterne og - de andre! et under besættelsen såre almindeligt fænomen i hver eneste dansk by og flække og skal ikke her nærmere uddybes eller kommenteres. Kun må retfærdigvis tilføjes, at selv om værnemagere, overløbere, sympatisører, halv- og hellunkne og så fremdeles var at finde i samme skønsomme blanding her som andet steds, kendes dog - så vidt vides - intet eksempel på direkte landsforrædere eller stikkeri fra den kant. Og som sagt: de, der virkelig tog fjenden til deres hjerte, var relativt få.

Den store skare af passive, tilbageholdne og ubemærkede, der ikke voldte hverken den ene eller anden part knuder, men blot optrådte som mere eller mindre bekymrede tilskuere til det store verdensdrama, må også nævnes, især af hensyn til helhedsbilledet. De udgjorde sikkert et anseligt antal af de 15-1600 indvånere, byen gennem de senere år har summeret.

Når virkelig nationalfølelse syntes så forholdsvis svagt repræsenteret under besættelsen og opportunismen så rigt, må det efter min mening bl.a. tilskrives den omstændighed, at det åndelige liv i byen gennem mange år har været yderst ringe. Kirken (og dens anneks menighedshuset) var længe den eneste virkelige modvægt mod forlystelseslivet, som havde langt de fleste tilbedere,

om man må sige således. Dansen trak - og trækker stadig - de største skarer til sig, derefter biografen. Der var tilforn som nu bal på Hotel Vinderup omtrent hver uge, og biografen er gerne stopfuld til de fleste forestillinger. Når underholdning af den mere lødige art i ny og næ stak hovedet frem, mødte den kun ligegyldighed, og sporten (gymnastik, badminton og fodbold) havde kun forholdsvis få udøvere. Men kirken kunne ikke negligeres. Dens klokker kaldte også i besættelsesårene søndag efter søndag Vinderupboerne til gudstjeneste, og det må siges, at mange altid villigt adlød denne kalden, så at præsten (Jac. Terp) som oftest kunne skue ud over en stor tilhørerskare. - Og dog! når man erindrer sig byens indbyggerantal og derhos erfarer, at kirken kun kan rumme små 300 af disse (hvilke 300 tilmed fortrinsvis er "gengangere"), vil man kunne indse, at verdsligheden absolut havde overtaget. - Hvor har den for øvrigt ikke det!

Kommunens økonomi har vistnok altid været god, og befolkningens indtjeningsmuligheder ligeledes, når bortses fra førkrigstidens landsomfattende arbejdsløshed, som også arbejderstanden her led meget føleligt under, men byen har lige fra starten af (for ca. 70-80 år siden) stået i skygge af de tre nærliggende købstæder Holstebro, Skive og Struer, som kappes om at rage mest muligt til sig på de små nabobyers bekostning - oplandshandelen, alle større virksomheder og institutioner og så fremdeles. - Der findes ingen fattige i sognet og - desværre! heller ingen millionærer. Øverst i skattebogen for 1945-46 figurerer nu afdøde slagtermester Carl Pedersen med en skat på 2.800 kr., og samme skattebog meddeler i øvrigt til indledning følgende: Skattelisten omfatter alle skatteydere, der svarer 10 kr. og derover i personlig skat (ørerne er udeladte). For grundejernes vedkommende må tillægges 7 kr. og 46 øre pr. 1.000 kr.'s grundskyld og 5 kr. og 60 øre pr. 1.000 kr.'s skattepligtig ejendomsskyld. Ligningsprocenten er 4,4 og kirkeskatten 0,5 pct. Skattekortet for 1948-49 indeholder følgende oplysninger: Ligning på grundskyld 10,83 %, ligning på ejendomsskyld: 8,12 %, ligning på indkomst: 5 %, kirkeskat: 0,7 %.

Når undtages et par mindre møbelfabrikker og en fluefanger- og stjerneasterfabrik, findes der ingen egentlig industri i Vinderup, som ikke desto mindre, formodentlig takket være sit meget store opland, gør et ret velstående indtryk. Store nye butikslokaler har afløst mange af fortidens beskedne ditto, og posthus, apotek, bank, bibliotek, realskole, A/S Trælasten m.fl. har til huse i egne nye og smukke bygninger. Vandværk og elektricitetsværk forefindes ligeledes, men gasværket er foreløbig kun en ønskedrøm. Det kan tilføjes, at de laveste lyspriser umiddelbart før krigen lå på 30 øre pr. kwt, og de laveste kraftpriser på 15 øre, medens under besættelsen de højeste strømpriser lå på henholdsvis 70 øre og 40 øre pr. kwt. I dag, det vil sige ved begyndelsen af 1949, er priserne nede på 40 øre og 20 øre.

Hvad de politiske forhold her på egnen angår, kan det noteres, at det radikale "Skive Folkeblad" med held tager kampen op med "Holstebro Dagblad" (venstre) og vel nok kommer i fuldt så mange hjem her omkring som sidstnævnte avis. Det er dog langt fra udelukkende folk med radikale sympatier, der abonnerer på Skivebladet. Mennesker, som på en eller anden måde har tilknytning til det nære Salling, er mellem dets holdere, ligesom også

mange af byens arbejdere foretrækker det frem for det mere uanselige "Struer Socialdemokrat", som er socialismens talerør på disse kanter. Vinderup har en meget stor arbejderskare, og det har da også ved de senere folketingsvalg været socialdemokratiet og venstre, der har taget det store basketag om førerskabet indenfor sognet og kredsen, mens konservative og radikale har været i udpræget tilbagegang. Sognet (Sahl) er en såkaldt landkommune med bymæssig bebyggelse. Det har godt 3.000 indbyggere (heraf i byen som allerede nævnt 1.600), og ved kommunevalgene opstiller af de politiske partier som oftest kun socialdemokratiet rene partilister, medens de øvrige spalter sig i en landboliste, en husmandsliste, en borgerliste og en missionsliste. Der vælges nu til dags 9 sognerådsmedlemmer, og det kan anføres, at ved sidste valg - det første efter befrielsen - valgtes 4 socialdemokrater, 2 landboere (venstre), 1 husmand (radikal) samt på borgerlisten 1 (konservativ) og på missionslisten 1 (formodentlig venstre). Ved disse valg spiller foruden til dels partipolitiske også lokalpolitiske interesser ind. Landboerne har i en længere periode haft flertallet indenfor sognerådet (5 mod 4), og deres økonomiske sans kom i høj grad sogneboerne til gode. Men sparsommeligheden stod desværre lidt for tydeligt at læse i byens udseende, idet dens gader henlå i en forfatning, som ikke var dens størrelse værdig, og det var derfor ikke underligt at borgerne med nogen tilfredshed hilste resultatet af sidste sognerådvalg, der gav byen 6 mandater (de 4 socialdemokrater, missionsmanden og borgeren) mod landboernes 3. - Navnene på sognerådsmedlemmerne er: overassistent ved DSB S.A. Mathiasen, soc., arbejdsmand A. Skød Pedersen, soc., bogholder P. Frederiksen, soc., førstelærer A. Rasmussen, soc., lærer A.C. Nielsen, missionsl., fabrikant Krogager Jensen, borgerl., gårdejer Søren Poulsen, Bjert, landbol., gårdejer L. Hesel Madsen, Hasselholt, landbol., gårdejer P. Nørgaard, Svenstrup, husmandsl. Formand er ligesom før gårdejer Søren Poulsen, Bjert.

Følgerne af valgets udfald viste sig næsten straks. Den sydlige hovedgade samt 2-3 sidegader agtes asfalteret i løbet af indeværende år (1949), så byen står foran en tiltrængt renaissance. Af vore mere end 20 gader var før krigen kun de fire regulerede, nemlig den nordlige hovedgade samt Nørgårdsvej, Sevelvej og Vestergade.

Så meget til orientering, byens og egnens forhold vedrørende. Forinden selve besættelsestiden tages op til behandling, må det lige nævnes, at byens største næringsdrivende ikke, som man af det foregående kunne fristes til at tro, er den førnævnte slagtermester, men så afgjort installatør A. Priess, Søndergade. Priess' en gros og en detail virksomhed brødføder en 20-30 familier samt utallige ugifte arbejdere og kontorfolk og er blandt de førende i Jylland inden for sin branche.

De fem besættelsesår.

Følgende skildring af de fem besættelsesår, således som vi Vinderupboere oplevede dem inden for vore egne enemærker, er bygget på samtidige dagbogsoptegnelser og skal ikke tages for mere, end den er, nemlig

menigmands opfattelse af begivenhederne ud fra sine ret begrænsede forudsætninger. - Vi springer straks lige ind i året

1940

Få timer efter tyskernes ankomst hertil den 12. april sås et par stykker af dem på fredelig vis blande sig i drengenes boldspil på plænen ved Tværgade, og tilsyneladende gik legen i nogle minutter helt lystig. Man så listede efterhånden snart en snart en anden af børnene bort, og til sidst var kun tyskerne og en enkelt dreng tilbage. - Symptomatisk, kan man sige!

Allerede om morgenen den 14. april rystede Tysklands sønner byens støv af deres fødder. Der hengik nu mange måneder, hvor de motorordnanser, som af og til jog igennem byen, og flyvemaskinerne var de eneste tegn på fjendens tilstedeværelse i landet, hvilket med andre ord vil sige, at der i al den tid ikke var tysk indkvartering i Vinderup. Nu er det meget sagt, at motorordnanserne var ene om at vise hagekorset i gaderne, for der kom også af og til soldater cyklende hertil på fredelige indkøb; men alt i alt var tyskernes besøg for få til at forstyrre byens fredelige idyl. - Hestekøretøjer og cykler begynder så småt at afløse bilerne, og selv de handelsrejsende ser man hyppigt gøre deres indtog i Vinderup på trædecykel.

Der bliver påbudt køb af indenlandsk brændsel til vinteren.

I øvrigt svirrer allehånde rygter, nogle sandfærdige, andre opdigtede. Der skal være kastet engelske bomber mod flere danske byer samt mod Oddesundbroen, og mange brande anstiftet. Arbejdet på den tyske flyveplads i Karup beskæftiger 3.000-3.500 arbejdere, deriblandt mange fra Vinderup, og den egentlige arbejds løn beløber sig til ½ million kroner.

Tidligt om morgenen den 19. juli vækkedes byen af en større afdeling tysk militær, som buldrede gennem gaderne i østlig retning. Nattesøvnen forstyrres ofte af brummende flyvemaskiner, men vi tager det nogenlunde roligt, da der ikke findes militære mål i vid omkreds.

Da det ikke er enhver dødelig givet at kunne se ind i fremtiden, må man prise sig lykkelig over, at spåkoner f.eks. besidder denne evne og af og til delagtiggør os andre i deres viden. En af disse, "Suse", har for nylig taget bladet fra munden og forudsagt, at krigen vil blive langvarig, at så godt som alle nationer i Europa vil blive indblandet i den, og at det afgørende slag vil komme til at stå i Sønderjylland, nærmere angivet ved Åbenrå.

Tyskernes lejlighedsvis optræden på vore enemærker er noget hyppige i denne sommer. De er netop travlt optaget af at etablere deres eget telefonnet og anbringer til den ende ugenert klokker og ledninger på de danske master, formodentlig overalt i hele Vestjylland. En af de allerførste augustdage, den 2., er det Vinderup-telefonpælenes tur til at blive udstafferet, men det skal siges, at uantastet får trådene så vist ikke lov til at sidde ret længe ad gangen.

De store luftslag over London optager sindene i denne tid. Mange forstår sikkert, at udfaldet af slaget om England bliver afgørende også for Danmarks skæbne.

Den 1. september, på årsdagen for krigens udbrud, blev der sunget alsang overalt i landet, altså også i Vinderup. Stævnet her fandt sted i anlægget og havde samlet stor tilslutning, men til trods herfor var det småt med sangen. Lokalredaktør L.V.J. Breumby ledede denne. Den 17. kunne Vinderupboerne iagttage et her på egnen yderst sjældent og storladent syn, idet tre kæmpemæssige engelske spærreballoner, løsrevet af en stærk storm, i lav højde drev ind over byen og egnen fra sydvest. Det var ejendommeligt at se dem som fjerne små tågepletter tone frem ude over Limfjorden, Venø bugt, og hurtigt vokse op til en helt overvældende størrelse. To af dem var nær gået til ankers herinde i gaderne takket være de lange nedhængende wirer, men den stærke vind rev dem atter løs og førte dem længere mod øst. Flere steder i oplandet anrettedes der skade på de elektriske ledninger, så strømmen blev afbrudt.

Øjebliksbillede: En smuk efterårsdag i begyndelsen af oktober leger børnene i solskinet, og en lille gut med sin legetøjsbil i hånden siger til en kammerat: "Det er en tysk bil - den skal til Karup!" - Andre drenge står og gør stram honnør for en bistert udseende "officer", og det er ikke ligefrem vanskeligt at gætte, hvem der har inspireret dem hertil. Børn skal jo nu engang altid efterligne de voksne.

Natten til den 3. november drog spærreballoner på ny ind over egnen.
Resultat: Strømforsyningen afbrudt!

Det virker ejendommeligt i disse efterårsaftener at vandre rundt i gaderne i det tætte mørke og ikke vide, om man i næste øjeblik støder imod en anden fodgænger, - det er en form for blindebuk, som foruden spændingen også indebærer en vis risiko - for begge parter. Mørklægningen er nemlig gennemført efter forskrifterne - alt er sort i sort! Ingen lysende butiksvinduer lokker, ingen lamper oplyser gaderne som før; kun gadekrydsene er markerede ved en enkelt afblændet lygte, og selv de hvidkalkede fortovskanter og trappetrin er det vanskeligt at skimte. At mange ikke rigtig kan affinde sig med situationen, uvant og ejendommelig som den er, kan absolut ikke undre.

Ind mod byen trasker en dag som så ofte før en ældre, vejrbitd mand med en cigarkasse under armen. Manden har asyl på hovedgården "Landting" og er lidt småsær, men generer vistnok ikke en mors sjæl. Om han gør gavn for føden, bør derimod være et spørgsmål. Han forhandler - eller borttusker - imidlertid nogle små farvelagte billeder, han selv har tegnet på almindeligt brevpapir, og skal nu sikkert ind og forsøge at afsætte en del af sine pragtværker. Sædvanligvis er manden pyntet med brede, alenlange rød-hvide bånd, men på kongens fødselsdag for nylig var båndene ombyttet med et dannebrogssflag så stort som et mindre skilderi. - Denne kunstnersjæl er altså, må man formode, i modsætning til så mange andre forblevet sin konge tro.

Sidst på året 1940 afspærres visse områder i Jylland - bliver krigszone, hvor al omvandring i erhvervsøjemed samt fotografering er forbudt. Vinderup ligger

inden for denne zone. Ved samme tid tager elektricitetsværket sit nye sugegasanlæg, som delvis skal erstatte oliedrevne maskiner, i brug. Der indkøbes store mængder tørv og ansættes mandskab til fyringen. (Sugegasanlægget var i drift til omkring årsskiftet 1945-46, men afvikling påbegyndtes dog i efteråret 1945).

Der kører nu kun 4 persontog gennem Vinderup i hver retning (øst-vest) pr. døgn, men derimod utallige godstog, indeholdende mange tyske vogne.

Allerede i besættelsestidens første måneder blev der oprettet et lottekorps (D.K.B.) i Vinderup. Bestyrelsen kom til at bestå af følgende: Fru politibetjent Karlev (formand), syerske Kathrine Jensen (sekretær), fru købmand Pors, fabriksarbejderske frk. Petrine Bech, frk. Camilla Christensen, "Vestergård" i Bjert, og fru dyrlæge Ås. Korpset er opdelt i mindre afdelinger. En afdeling skal tage sig af eventuelt evakuerede børn i 2-7 års alderen, en anden af de 7-14-årige, en tredje afdeling skal varetage bespisningen af evakuerede, en fjerde havde tilsyn med forholdet mellem evakuerede og deres værtsfolk osv., og i overensstemmelse hermed afholder underafdelingerne i ny og næ øvelser for at dygtiggøre sig til opgavernes løsning. Den 26. november foretages en husindsamling af brugt tøj, som medlemmerne derefter gik i gang med at omforandre til børnetøj i alle størrelser - også beregnet for evakuerede. Efter flere dages ihærdige anstrengelser er der nu snart oparbejdet et lager til evt. senere afbenyttelse.

Prisstigning og rationering følger i krigens spor og skal ikke gøre besættelsens byrde lettere at bære. Margarinen er steget stærkt i pris, ja fabrikationen af denne vare har endda været helt indstillet, og den kan ikke fås uden kort. I sommerkvartalet juli-september fik hver person tildelt 2 kg margarine, udstykket i fire rationer à ½ kg. Mere bemidlede kan ikke få margarine, men må finde sig i udelukkende at købe smør eller fedt. Det sidste koster imidlertid over 1 krone pr. ½ kg, og smørret nær ved 90 øre pr. 1/4 kg. Hvad kaffe- og sukkerrationeringen angår, fik hver person i juli kvartal kort på 750 gram kaffe eller cacao, udstykket i rationer på 125 gram pr. mærke, hvad der svarer til 250 gram kaffe eller cacao pr. måned pro persona. Der udleveres ikke kaffemærker til mindre børn. Af sukker tildeles der os 6 ½ kg, heraf de 3 ½ kg i syltemåned september. Med disse rationer har man altså at lade sig nøje.

Under forrige verdenskrig blev der drukket megen kornkaffe som erstatning for den rigtige bønne, og kornkaffen var egentlig ikke så ilde. Den almindelige fremgangsmåde ved rugens tilberedelse var at brænde kernerne i en gryde eller på panden og derefter at male dem i den antikke, men hyggelige håndmølle. Under denne krig er det ikke tilladt at anvende rug til kaffe; rugen skal udelukkende anvendes til brød. Men flere steder har man alligevel gravet kaffemøllen frem, så hjemmebrændingen er uden tvivl i fuld gang ligesom i 1914-18.

Efter en længere periode med dejlig mildt vejr lader det nu til, at vinteren er til sinds at ville gøre sig gældende. Nu vil sige den 7. december, hvor sneen falder tæt. Den første besættelsesjul er nær for hånden!

1941

En usædvanlig lang og barsk vinter har knuget os stakkels forknytte mennesker i sit greb og påtvunget os frosne vand- og nedløbsrør samt andre uvelkomne besværligheder, men nu endelig (den 8.februar) synes der at være lidt tøvejr i luften. - Det glæder os ubeskriveligt!

Disse lange aftener bag mørklægningsgardinerne og uden udsyn til venligt oplyste nabovinduer har været at føle næsten som en indespærring bag lås og slå, et indtryk, som ikke formindskes ved bevidstheden om, at en isnende, livsfjendsk polarkulde stod vagt omkring huset både nat og dag. - Måtte nu blot tøjvejret holde.

Den 28. februar cirkulerer det rygte, at landevejen gennem vor by næste dag skal spærres ved middagstid, fordi store tyske styrker - på vej til Norge - skal kunne befærde den uhindret.

Som følge af den stærke kulde i den forløbne vinter er en del Vinderupboere blevet belemret med en ubehagelig sygdom, blodpropper nemlig. Lidelsen har dog ingen ofre krævet.

- Den bebudede tyske hærbevægelse gennem Vinderup viste sig kun at være et rygte!

I dagspressen for den 20. maj kundgøres det, at enhver person over 15 år, som bor inden for den spærrede zone, skal have legitimationskort fra og med den 6. juli d.å. Et fotografi i polyfoto-størrelse skal være påhæftet kortet. Omgåelse af påbudet straffes i følge lov nr. 219 af 1. maj 1948 § 2, stk. 1.

Det afspærrede område afgrænses ifølge bekendtgørelsen til den ene side af havet og til den anden side af en linie fra den dansk-tyske grænse stik syd for Tønder, over Tønder, Løgumkloster, Holsted, Grindsted, Herning, Karup, Skive, Løgstør, Nibe, Ålborg og Hadsund til Århus, således at området omfatter samtlige de nævnte byer.

Sidst i maj oprettes i Vinderup en luftværnsforening. Bestyrelsen kom til at bestå af: fru politibetjent Karlev, arbejdsmand Chr. Davidsen, læge W. Helms, førstelærer Rasmussen (formand) og sognerådsformand gårdejer Søren Poulsen, Bjert. Lærer Hansen, Sahl, blev distriktskonsulent. Fru Karlev afløstes dog straks af syerske frk. Kathrine Jensen, og Chr. Davidsen af chauffør Bøge Andersen. Bøge Andersen repræsenterer, ligesom sin forgænger, arbejder-samaritterne.

Den 4.juni henstiller kommunalbestyrelsen gennem Vinderup Avis (upolitisk ugeblad) til enhver dansk (eller islandsk) mand eller kvinde, der den 6. juli 1941 er fyldt 15 år, og som har fast bopæl i sognet og oplandskommunerne (Sevel, Ryde, Ejning, Handbjerg) om under strafansvar at rette henvendelse om udstedelse af legitimationskort til folkeregistret i den kommune, i hvilken de er tilmeldt.

Det årlige grundlovsmøde i Rydhave skov, små 5 km syd for Vinderup, er ligesom sidste år aflyst!

Den 19. og 20. juni fik byens beboere deres legitimationskort udleveret på Kommunekontoret. Begivenheden foregik på den simple måde, at man afleverede det medbragte fotografi, som en ung mand ved hjælp af en bitte maskine hurtigt og behændigt påhæftede kortets nederste halvdel, hvorefter en af kontorets folk forsynede samme halvdel med udstedelsesdagens dato samt med årstal og stempel og tilsidst med sit eget navn. Øverst på kortet, der er 9 x 12 cm stort og til at lægge dobbelt, var alt i forvejen: modtagerens navn, stilling, bopæl, fødselsdato og -år samt fødested opnoteret, og her måtte sluttelig modtageren selv tilføje sit navn. Så var formaliteterne i orden, og med sit "legitimationskort for sikkerhedsområdet i Jylland" i lommen kunne man gå ud i færdselen med den rolige bevidsthed at være autoriseret trafikant i hele det vestlige, nordlige og nordøstlige Jylland.

Der skal i øvrigt være udspillet sindsoprivende scener hos fotografen (byens eneste), hvor folk stod i kø langt ud på gaden og ventede på at blive forevigede, en genvordighed amatørfotoferne heldigt undgik, da det allernådigst er tilladt at fotografere på egne enemærker i den spærrede zone.

Sommeren har bragt landet tørke, og her på egnen er brøndene mange steder ved at være helt udtørrede. Der er nedkastet talrige engelske flyveblade uden for byen.

En ung mand fra Vinderup fornærmede under Ringridningsfesten i sommer en tysk soldat, som var til stede. Den unge mand blev arresteret og idømt 30 dages hæfte samt dømt til at betale sagens omkostninger. Enheder af den tyske værnemagt ses ikke så sjældent i gaderne nu (der findes tyske lytteposter i Ryde og Ejsing), men indkvartering har byen ikke haft siden 12.-14. april forrige år.

Nyt alsangsstævne afholdes søndag den 31. august.

Fra oktober tildeles mindrebemidlede ikke margarinekort. Vi har hidtil kunnet få ½ kg pro persona hver måned, men må altså i indeværende kvartal og indtil videre købe smør i stedet. Og smørret er dyrt, ½ pund koster 1 krone og 8 øre.

1942

Fastelavnsmandag den 16. februar 1942 om eftermiddagen fik Vinderupboerne lejlighed til at spile øjnene grundigt op. En stor tysk artilleristyrke, kommende nordfra, drog igennem byen, hvor den rastede en times tid, medens hestene begravede mulerne i små hvide lærredsposer, og soldaterne tømte bagerbutikkerne for brød. Det sidste var forretningernes indehavere en streg i regningen. Mandagen er nemlig brødløs i Vinderup, og brødet, der forefandtes, var udelukkende bagt til de mange unge mennesker, der hvert år deltager i de store fastelavns møder i menighedshuset og kirken, og nu måtte der altså bages helt ny forsyning til erstatning. Hver kanon var forspændt 4 eller 6 heste, og så lang var kavalkaden, at den nåede fra købmand Pors' hjørne og langt ud i Hasselholt.

Foråret bringer fornyet aktivitet i luften, og en dag sidst i maj standser en plovmand på en mark uden for byen sit spand og kikker til vejrs efter en skare fly, som larmende stryger af sted mod et eller andet mål i det fjerne. Sytten tæller han, og de kommer fra sydøst. Fårene og deres lam rykker tæt sammen på marken ved siden af, ængstelige for den fare, de rent instinktmæssig regner med, at lyden indevarsler, men de store fugle ænser hverken dem eller plovspandet. De haster videre mod nordvest. " Det var nogle af vore egne", konstaterer manden og sætter på ny hestene i gang. "Vore egne" er her hos os den ironiske betegnelse for besættelsesmagtens hagekorsmærkede flyvemaskiner.

Den 18. august giver det rygte, at englænderne har nedkastet en del kasser med brevdUER et sted i Salling, anledning til mange samtaler mand og mand imellem. Brevduerne medbragte hemmelige meddelelser til en eller anden, men den allesteds nærværende tyskerven gav værnemagten besked om fundet, og fluks gik jagten naturligvis ind på den hemmelige agent. Vi ønsker ham al mulig held til at undgå sporhundene.

Natten til den 10. september vækkedes det meste af Vinderup som så ofte før af flyvemaskinestøj, og ved 4½-tiden gik en maskine larmende og raslende så lavt hen over husene i den søndre bydel, at det måtte undre, at et sammenstød udeblev. Få sekunder senere lød et stærkt brag efterfulgt af eksplosionsagtige lyde, og en stor sort sky drev hen under nattehimmelen. Flere brag fulgte, og et stærkt lysskær sås i nordvest. Men først da dagen kom, fik man forklaringen på mysteriet, og den var ikke så lidt alarmerende. Maskinen var på det tidspunkt, da den strøg hen over hustagene, herreløs og anskuddt! Den var gået i jorden mellem hovedgården "Landting" og Vinderup, knap 1½ km uden for byen, hvorved den selv og dens ammunition var eksploderet. Flyverne (tyskere), som efter hvad de selv fortalte, ikke anede, at de var i nærheden af en by, da de forlod den havarerede maskine, var sprunget ud i faldskærmene og på den måde reddet, men en af dem måtte have lægehjælp, og en anden var nær omkommet i en tørvemose. Læge W. Helms' assistent, læge Wernberg-Møller, måtte i nattens mulm og mørke til Hasselholt, hvor de var landet, for at tilse førstnævnte. En af flyverne var inde hos gdr. Johs. Hvolbæk for at spørge om vej.

Nogle dage senere blev maskinens sørgelige rester læsset på banevogne og sendt til omsmeltning i Tyskland.

Mandag den 5. oktober skal efter forlydende den tyske værnemagt have ringet til alle telefonabonnenter under Vinderup Central og meddelt, at der befandt sig engelske spioner i omegnen, hvorfor man indtrængende henstillede til enhver, som måtte møde en eller flere af disse, om straks at meddele det til værnemagten! - Hele den følgende nat gennemtrawlede tysk mandskab forgæves by og egn for at finde de formastelige. - Der er som sagt kun tale om et forlydende.

Vinderup er kun en lille uanselig by uden ringeste betydning i det store verdensomspændende spil, og krigen er heldigvis hidtil gået uden om vore enemærker, når undtages førnævnte flyvemaskines infame attentatforsøg.

Nogle synes måske, der passerer lovlig lidt her i forhold til andre steder, men man bør dog vist i stedet prise sig lykkelig ved hidtil at have undgået de store krigsulykker, som har ramt så mange andre byer i de besatte lande.

Af og til må patrioterne tage orddyst med de mennesker, som - uden egentlig at bryde broerne af bag sig - tager fjendens parti og ikke kan eller vil skjule deres beundring for hans magt og store militære bedrifter på Europas krigsskuepladser, og ligeledes med dem, der af formålstjenlige grunde ønsker at være på sejrherrens side, hvem de så end bliver. De første vil meget nødig rives ud af den ekstase, hvori de i disse år til stadighed befinder sig, og gør ynkelige forsøg på at parere, når deres synspunkter angribes, medens de sidstes åbenlyse vaklen, der skyldes tvivl og krigens vekslende gang, gør dem til nok så lydhyre objekter, omend de kun ugerne toner rent flag, før den endelige sejrherre er kåret. En tredje kategori er dem, der er hovedrystende tilskuere til det hele og som for det meste slet ingen forståelse har af de dybere årsager til krigen eller af, hvilke værdier, åndelige, kulturelle, demokratiske, menneskelige osv., der står på spil. Disse mennesker kan orienteres og vækkes, så kampens mål kan komme til at stå dem mere og mere klart.

Og målet er først og fremmest Danmarks frelse!

Der skulle hengå mere end 2½ år uden fornyet tysk indkvartering i Vinderup, men den 21. november 1942 myldrede de vissengrønne uniformer atter i gaderne, prægende bybilledet stærkt, og denne gang bliver de for længere tid. De såkaldte feltmadrasser (tyskertøse) har også følt sig i høj grad forfordelt af skæbnen i forhold til deres medsøstre i andre byer. I alle disse måneder har de måttet rejse udenbys for at finde en kærlig tysk favn, men nu forefindes sådanne i overvældende mængder lige udenfor gadedøren, og sorgen er dermed slukket.

Tyskerne havde allerede for nogle dage siden bebudet deres ankomst hertil, og Hotel Vinderups teatersal, Højskolehotellets to sale, Kommuneskolens gymnastiksal samt KFUM's lokaler - og vistnok også Menighedshuset - var blevet udpeget som kvarterer for "gæsterne", i alt ca. 250 mand. Officererne bor hos private! Soldaterne, der kom ved aftenstid, er fortrinsvis unge rekrutter, som hver dag - skrålende for fuld hals - marcherer ud på øvelser i omegnen eller på sportspladsen.

I dagene umiddelbart efter militærets ankomst blev næsten alle Vinderupbørnene vaccineret!

Den 27. ankom endnu 40 værnemagtssoldater. De blev anvist kvarter i Eksportslagteriet, hvor arbejdet har været standset siden krigens udbrud - eller er det siden besættelsens første dage? Maden til de ca. 300 mennesker bliver tilberedt i et feltkøkken, som er installeret i baghus i manufakturhandler Hans S. Hansens gård. Adgang fra Søndergade og Vestergade. Et par arbejderhustruer går til hånde i køkkenet fra 8-16 med kartoffelskrælning og lignende; de spiser på arbejdsstedet.

Den 1. december er Görings luftvåben ude for endnu et uheld her på stedet, denne gang delvis på grund af snetykning. - Et kun få dage gammelt snetæppe dækkede al jorden, da det om eftermiddagen den nævnte dag satte i med fygning og tæt snefald, som gjorde al sigtbarhed umulig. På dette tidspunkt viste den tyske maskine sig, næsten kravlende hen over hustagene med agterlanternen tændt; den havde øjensynlig helt mistet orienteringen eller var læns for benzin. Efter at have kredset et par gange over skorstenene valgte den at nødlande på en lille mark lige uden for den sydvestlige bydel. Marken tilhører gårdejer J.C.Jensen, Bjert. Maskinens forparti knustes ved landingen, men besætningen tog ingen nævneværdig skade. Der blev sat tysk vagt ved havaristen, som senere blev skilt ad og vistnok sendt til reparation i Karup.

Det herværende troppekontingent skal efter sigende rumme en del luxembourgere. Soldaterne er vældig opstemte, når de marcherer ud ad Sevelvej for at tage deres ugentlige bad under Kommuneskolens brusere, hvad vel ikke er til at undres over. Gymnastiksalen er endnu ikke taget i brug af værnemagten, men derimod Menighedshuset, og hele Højskolehotellet med undtagelse af skomager Christensens forretningslokaler og privatlejligheden på 1. sal er midlertidig overtaget af tyskerne. Disse munter sig således enevældig både i køkken, kælder, gæsteværelser, den lille og den store sal, restaurationslokalerne, udhuse og så fremdeles og belaver sig på at fejre en glad jul. Den 8. december fandtes følgende annonce i Vinderup avis: Højskolehotellet har lukket indtil videre på grund af anden anvendelse. Aksel Nielsen.

Værten med kone og børn forlod snart hotellet, efter at dette var overgået på tyske hænder. Nogle ville vide, at familien har taget midlertidig ophold i et sommerhus ved Handbjerg strand, Vinderups badested, der ligger ca. 4 km her vesterude. Det ligger dog nær at antage, at familien Nielsen har tilbragt vinteren på et nok så lunt sted og først ved den varmere årstids indtræden taget sommerhuset i besiddelse.

Skomagere og skræddere (nationalitet ukendt) er nu rykket ind i KFUM med deres habengut, så fritzernes beklædningsgenstande behøver ikke at undvære den nødvendige reparation. Heller ikke biblioteket har undgået de allesteds nærværende soldater, som har taget studiekredsværelserne i kælderetagen i brug til ammunition!

Forretningerne er vanskelige at identificere efter mørkets frembrud i disse besættelsesår; kun bittesmå, næsten usynlige lysskilte, viser kunderne vej til julevarerne indenfor. Den nylig udstedte forordning om, at forretningerne kun må have et minimum af varer udstillet i vinduerne, har bevirket, at savnet af fortidens lysstrålende udstillinger ikke føles særlig stærkt.

1943

Den 21. januar rygtes det, at de tyske tropper om få dage agter at forlade byen! Formodentlig med den forestående afrejse for øje (østfronten skal være målet) har soldaterne fået hjelmene malet hvide, hvilket også gør dem - det vil sige soldaterne - lettere at skelne, når de, to og to, patruljerer i gaderne, hvad de gør hvert døgn fra solnedgang til morgengry.

Tyskerne er ikke rejst endnu! Om formiddagen den 25. januar forlystede de sig med en liden manøvre, som foregik herinde i byen, og ingen plet var naturligvis vore ubudne gæster hellig. Opdelte i to hold - det ene kendeligt på hvidmalede hjelme, det andet på grønne skråhuer - sprang de i tilsyneladende virvar rundt i gader og porte, i haver og anlæg, på kirkegården og på gårdspladser - alt medens de fyrede løs, dækkede sig, ladede og fyrede på ny, stillede maskingeværer op, kastede med "gasbomber" og lignende. Overalt sås de grønne uniformer, overalt knaldede skuddene. - Spændte ansigter kikkede frem ved alle hushjørner, røde forfrosne fingre lurede ved aftrækkeren. Men de grin, som ikke sjældent fortrængte anspændtheden, når en "kugle" traf sit mål, vidnede tydeligt om, at det hele kun var en storartet leg og kærkommen adspredelse i dagliglivets ensformige marchøvelser og eksercits. At legen snart ville blive til blodig virkelighed for de flestes vedkommende, omend under helt andre himmelstrøg, tvivlede vist ingen af aktørerne om, men det forhindrede dem ikke i at goutere spasen og nyde øjeblikket.

Vinderupboerne passede under manøvren, der varede omkring en timestid, deres dont som sædvanlig, og selv børnene lod sig ikke bluffe af det morderiske skyderi, men løb omkring og samlede de afskudte patroner op næsten i hælene på soldaterne.

Natten til den 27. januar rejste de fleste af tyskerne, men der kom straks andre i stedet. På Højskolehotellet går endnu, mutters alene mellem alle de rå soldater, et kvindeligt tyende, hvis dont det er at gå disse repræsentanter fra herrefolket til hånd med - lidt af hvert! Pigen lader til at være højst tilfreds med opgaven, der naturligvis er helt frivillig.

Jule- og nytårsaften blev i øvrigt fejret på behørig måde i den tyske lejr, herom vidnede de anmassende lyde af flaskeklirren, latter, sang og skrål og pigevin, der trængte ud fra restaurationslokalerne i ovennævnte hotel.

Det skal her indskydes, at Hotel Vinderup har spiritusbevilling, Højskolehotellet ikke. Men den manglende bevilling er naturligvis intet problem for værnemagten, den blæser både kommune og amtmand og andre høje instanser et stykke og lader spiritussen flyde i strømme i det gode gamle Højskolehjem.

Natten til den 27. februar afholdt fjenden natmanøvre i gaderne. De tyske skyderier holdt beboerne vågne i en halv times tid, så døde maskingeværernes bjæffen og riflernes skarpe smæld omsider hen.

Den 6.marts om morgenen rejste tyskerne - marcherede til Struer for herfra at blive befordret videre pr. bane til Thy, siges der. Kun en snes officerer blev ladet tilbage. Allerede den 10. ankom imidlertid en ny forsyning værnemagtssoldater, ca. 300 mand, og et yderligere kontingent arriverede den 25., så nu undgik skolens gymnastiksal ikke belægning.

Rygterne om, at der skal være faldskærmsagenter på egnen, sætter i disse martsdage tyskerne mange grå hår i hovedet, fortælles der. Det tilføjes, at der selv om dagen patruljerer vagtposter uden for alle de bygninger, hvor

besættelsesmagten har lager eller kvarter, og at en ung mand fra Vinderup, der en aften efter mørkets indtræden cyklede hjem fra Struer, passerede den ene tyske patrulje efter den anden og flere gange blev opfordret til at fremvise sit legitimationskort.

I dag, den 7. april, har de herværende tyske tropper aflagt ed til føreren, så de må sikkert snart skulle afsted til fronten. Som tilfældet var ved sidste holds afrejse, har også ved denne lejlighed de tyske soldater marcheret igennem gaderne med musikkorpset i spidsen før og efter edsafleggelsen. - På Hitlers fødselsdag den 20. april hejstes et mægtigt hagekorsflag uden for tyskernes kvarter på Hotel Vinderup, og to strunke vagtposter - hjelmlædte og med opplantet bajonet - sattes til at flankere dette det tredje riges "skønne symbol". Det vil sige - hejstes gjorde det nu ikke egentlig, for stangen var så kort, at flaget næsten slæbte i støvet for de to sværddrageres fødder.

Da påsken oprandt, spændte soldaterne deres helmisser for de store prærievogne og kørte til skovs, skønt vejret langt fra var godt.

Hver gang, der afrejser noget af det tyske militær, kommer der nye forsyninger i stedet, og underkunft Rommel (Hotel Vinderup), underkunft Paulus (Højskolehotellet), underkunft von Busch (Missionshuset) og de andre kvarterer er omtrent til stadighed fuldt belagte. Hvad nu end grunden kan være dertil (invasionsfrygt velsagtens), bliver den tyske vagtsomhed skærpet, efterhånden som tiden går, og flere forholdsregler bliver taget for at sikre sig mod overrumpling. I gaderne spankulerer vagtposter både nat og dag, ofte er de dublerede, og fra slutningen af juni pranger på Missionshusets tag et udsigtstårn af umalet træ, på hvis platform en eller to tyske udkigsposter til stadighed befinder sig, bevæbnede med kikkerter og andet teknisk udstyr.

August: Hamborgs totale udbombning har bevirket en efterydelse i arbejdet på det herværende muslingekogeri. Kogeriets blev, hvad måske ikke tidligere er nævnt, for nogen tid siden indrettet i Eksportslagteriets noget forfaldne bygninger, og det forsyner udelukkende Tyskland og besættelsestropperne.

29. august: I nat kl. 4.10 er der blevet erklæret militær undtagelsestilstand i hele Danmark. Al brug af post, telegraf og telefon er forbudt, og ingen må færdes ude efter mørkets frembrud. Tyskerne hævder, at den danske regering ikke længere er i stand til at opretholde ro og orden i landet, hvorfor de har taget landets styrelse i deres hænder og oprettet standretter. Strejker er blevet forbudt, og enhver som overtræder disse og flere andre lignende forordninger vil blive straffet med døden. - Plakater indeholdende disse oplysninger er opslået overalt. Regeringen er formodentlig trådt tilbage, men herom foreligger dog endnu intet, ligesom heller ikke kongens skæbne er kendt.

30. august: Det svirrer med allehånde rygter, men ingen ved noget positivt. Tyske patruljer ses i alle gader. Vi har ordre til at være inde kl. 21, og enhver, som ikke standser ved vagtposternes første tilråb, vil straks blive skudt.

31. august: Det meddeles i dag officielt, at regeringen Scavenius har demissioneret den 29. ds.!

Så kom da endelig det brud mellem regeringen og besættelsesmagten, dvs. Tyskland, som vi danske har ventet så længe, men som stadig udeblev. Når befolkningen her i landet har forholdt sig så passiv over for fjenden i disse besættelsens første år, var det uden tvivl, fordi man ventede, at regeringen ville tage initiativet til et eller andet, thi det, at denne gang på gang manede til ro og orden, værdig optræden, tålmodighed og lign., kunne menigmand kun udlægge derhen, at den havde en eller anden plan (f.eks. en hemmelig aftale med England eller Sverige), som blot endnu ikke var moden til udførelse, og som utidig indblanding fra befolkningens side kunne ødelægge eller foregribe. Man vægrede sig ved at tro, at regeringsmagten intet kunne foretage sig (eller havde foretaget sig) til landets befrielse og folkets frelse - ikke fra modgang og onde tider, men fra fremmedherredømme og slaveri.

Af de danske udsendelser fra BBC og gennem de illegale blades hemmelige oplysninger har vi her langt vesterude fået et lille indtryk af, hvad der skete i hovedstaden og andre steder den 29. august, og vi forstår så meget, at det danske folk gennem dets hær og flåde nu tydeligt har vist verden, at Danmark er en nation i krig på demokratiernes side og ikke et føjeligt stykke legetøj i der Führers hænder. - Den 29. august var en stolt dag, som aldrig går af minde!

Folk, som nødvendigvis må færdes ude i spærretiden for at kunne varetage deres arbejdspligter, kan ved henvendelse til Wehrmachtstandortältester, Vinderup, få udleveret Bescheinigung, som berettiger ihændeheren til "morgens vor 6.00 Uhr und abends nach 21.00 Uhr dis Strasse zu betreten".

I. september: Fra og med i dag må man færdes ude til kl. 23. Der er sat vagtposter ved elektricitetsværket, vandværket, banken, telefoncentralen, posthuset, jernbanestationen, bygrænserne og mange andre steder. Der er ro i byen.

Tyskernes bekendtgørelse af den militære undtagelsestilstand i Danmark bliver læst med interesse af mange, thi den er et aktstykke, som man føler, ligesom drager et skarpt skel mellem tyskere og danskere, - placerer os som modstandere over for hinanden, netop hvad vi i virkeligheden har været lige siden den 9. april 1940, men ikke har måttet tilkendegive åbent. Det må siden den 29. august omsider være blevet vitterligt for alle tvivlere både hjemme og ude, at Danmark langtfra er den lille harmløse kanarifugl, Tyskland yndede at deklassere det til, men en stolt og kongelig fugl lige såvel som den tyske ørn, en fri nation lige såvel som Tyskland selv, der ikke undser sig for at snylte på sine små nabostater.

Toner af militærmusik omme fra den centrale bydel lader formode, at der igen i dag, den 11. september, er blevet aflagt ed til føreren, og at en ny sending kanonføde derfor snart skal afgå til fronten. Musikkorpset er ikke stationeret her i byen, men ankommer hertil (vistnok fra Struer) for en enkelt dag ad gangen for at opildne soldaterne, som skal af sted, til at give deres liv for fædrelandet.

Spærretiden er blevet forlænget for hele Jyllands vedkommende som følge af sabotagehandlinger mod det jydsk jernbanenet talrige steder natten mellem den 25. og 26. september. Alle jydsk teatre, biografer og restauranter skal lukke kl. 19, og al færdsel på gader, veje og lignende steder må ophøre kl. 20. Disse restriktioner træder i kraft straks.

Fra og med den 1. oktober må vi igen være ude til kl. 21. - Den 6. oktober meddeler radioen at "den militære undtagelsestilstand i Danmark ophørte fra i morges".

I de sidste dage har tyskerne foretaget klapjagter på de danske jøder, som arresteres og sendes ud af landet. Den 10. oktober oplæstes i alle Danmarks kirker de danske biskoppers protestskrivelse mod jødeforfølgelserne. Her i vor kirke blev den oplæst af pastor Terps unge hjælpepræst, pastor Joensen. Joensen er i parentes bemærket færing. - Byens postmester, hr. Petri, føler sig i farezonen, da han er halvjøde.

De tyske tropper har til hensigt at forlade Vinderup i den allernærmeste fremtid, hedder det i dag, den 29. oktober, og eventuelle nysgerrige kan da også overbevise sig om rigtigheden af denne påstand ved skyndsomt at tage opstilling foran de tyske indkvarteringssteder, thi just nu holder de vissengrønne på med at bære sengesteder i lange baner og andet bohøve ud fra deres hidtidige "hjem".

Præsident Roosevelt har meddelt, at der er opnået fuld enighed på Moskva-konferencen, og besættelsesmagten føler sikkert, at der er noget for den ubehageligt i gære, for den trækker tropper bort fra talrige jydsk byer og belaver sig på at møde fjenden et eller andet sted, hvor den mener, tampen vil komme til at brænde. Der høres rumlen af tog hver eneste nat i denne tid, hvilket bestyrker formodningen om store troppeforskydninger. Det var vistnok natten til den 2. november, soldaterne forlod Vinderup, og det kan i den forbindelse nævnes, at der i Struer kun er en 12-14 mand tilbage efter troppernes bortrejse fra denne by.

Der vil dog snart komme militær til Vinderup igen, for de tyske myndigheder har, med eventuel senere anvendelse for øje, beslaglagt alle de forladte kvarterer indtil en halv måned frem i tiden. Kommunalbestyrelsen skal have fået ordre til at stille sabotagevagter til værnemagtens rådighed. Kommunen er værnemagten ansvarlig for, at sabotagevagterne røgter opgaven på tilfredsstillende måde.

Nu midt i november er hele Jylland i yderste alarmberedskab som følge af den ventede invasion vest fra. Det myldrer med tyske tropper her på halvøen. Viborg, Holstebro og Struer bl.a. er fyldt med tysk militær, og her til den lille by kommer efter sigende en af dagene omkring ved 300 mand.

Dagspressen bragte den 19. november følgende: Forstærkede sikkerhedsforanstaltninger mod invasion i Jylland. For at forstærke sikkerhedsforanstaltningerne mod en invasion gennemfører de tyske militærmyndigheder for tiden i Jylland forskellige nye foranstaltninger. Til bistand for danske myndigheder i Jylland i sager, der måtte udspringe heraf,

har den danske centraladministration udpeget stiftamtmand Herschend, Vejle, og midlertidigt tildelt denne særlige opgaver for det jydskes områdes vedkommende.

Natten til den 20. november nedbrændte Missionshuset med udsigtstårn og hele dets indbo af tyske sengesteder lige til grunden. Det drejer sig sandsynligvis om sabotage. Unterkunft von Busch, dvs. Missionshuset, var uden indkvartering, da det skete, og sabotagevagten var netop hjemsendt som værende overflødig. Kun fyrstedet og en stump af skorstenen rager op af murstensdyngerne.

Den 25. november ankom en ny forsyning af tyske tropper hertil. De mest svage af hjerte blandt kvindeskønnet gør store øjne, thi denne gang er der rytteri iblandt!

1943 går nu på hæld. Den 1. december bringer dagspressen det civile luftværns anvisninger på, hvorledes man har at forholde sig, hvis krigen pludselig skulle rykke nærmere. De allieredes formodede invasion i en måske nær fremtid får næsten luften til at dirre af nervøsitet i den tyske lejr. Vi andre imødeser invasionen med både længsel og en vis ængstelse.- En passus i vejledningen lyder således: "Det er rigtigt, at enhver drager omsorg for at have tilstrækkelig legitimation på sig (legitimationskort, visitkort, medlemskort o.l.), og børnene bør forsynes med navnemærker eller identitetsmærker, f.eks. i en snor om halsen."

At besættelsesmagten betragter situationen med megen alvor, derom vidner general Rommels personlige inspektion af de tyske forsvarsanlæg her i Jylland nu i december måned.

Denne jul er fattig på julegaveideer, thi butikkernes hylder er tomme og evner ikke at virke synderlig inspirerende på køberne. Celluldsvarerne dominerer, men priserne er ret høje, således har en ung pige måttet rykke ud med 24 (fireogtyve) kroner for et par celluldsankelsokker!

De danske sabotagebedrifter er ved at tage vejret fra fjenden, og man går omkring og krør sig af stolthed over, at mandsmødet endnu ikke er uddødt i gamle Danmark. Nu er så det spændende spørgsmål, hvad det nye år vil bringe. General Eisenhower er blevet udnævnt til øverstbefalende over de britisk-amerikanske invasionsstyrker, som i 1944 skal gå i land i Vesteuropa og oprette en ny front. Ingen uden den øverste allierede hærledelse ved, om Jylland vil blive skueplads for kamphandlinger mellem landgangsstyrkerne og besættelsesmagten, - vi statister har kun at tage, hvad der eventuelt måtte komme af godt eller ondt. Var der så endda bare rigeligt med beskyttelsesrum at ty til rundt i by-kvartererne, men der findes kun en 8-10 offentlig anviste kælderrum og ligeledes kun ganske få privat indrettede tilflugtssteder. Det er, som om Vinderupboerne ikke rigtig formår at overskue situationens alvor.

Den 27. og 28. december er det tyskernes hensigt at ryste byens støv af deres fødder. Vi har haft ca. 250 mand den sidste månedstid, og det bebudes, at der om et par dage ankommer 400 i stedet.

1944

I dag, den 5. januar, er Kaj Munks mord i skoven ved Silkeborg i går naturligvis hele byens samtaleemne. Det skete er en begivenhed, der ryster os alle, og mange knytter i indædt harme sine hænder i bukselommerne og venter utålmodig på opgørets dag.

Siden de tyske soldater rejste sidst i december, er der ikke ankommet andre hertil, men de tyske myndigheder har lagt beslag på hele kommuneskolen til indkvarteringssted for det mandskab, som skal have garnison her i byen i en nær fremtid. Som en følge heraf må skoleundervisningen foregå andet steds, og det er da blevet ordnet således, at bager Morsings mødesal og KFUK's lokaler omdannes til skolestuer, ligesom også Realskolen venligst stiller et værelse til rådighed for de husvilde skolebørn. Nogle af disse, formodentlig de største, skal gå i skole i Hasselholt forskole, der ligger et par km nord for byen.

Nu, i de første dage af januar, er der ankommet to tyske jernbanefolk til stationen her. De er i tyske jernbaneuniformer og bevæbnede og skal formodentlig overtage forstanderens og trafikassistentens funktioner i samme øjeblik, invasionen sætter ind - forudsat landgangen sker her i Jylland. - Og komme vil invasionen, det føler man. Det lige som ligger i luften. Folk opskræmmes daglig af de mange snigmord, som ikke synes at ville tage nogen ende, og samtidig frygter de for det endelige opgør, hvilket i forening bevirker, at de går så mærkværdigt rastløse og afventende omkring. Men tiden bag mørklægningsgardinerne er allerede nu midt i januar kendeligt kortere end for en måned siden, og med lyset vokser håbet og fortrøstningen til fremtiden.

Tyskerne har atter gjort invasion i Vinderup og har taget deres kvarterer i besiddelse. General Eisenhower er ankommet til England. Spændingen stiger!

Difteritisen, som længe har terroriseret landet, er nu (dette skrives den 22.februar) også nået til Vinderup, hvor der er registreret fire tilfælde af lettere art.

På et af jernbaneterrænets sidespor holder en lang række vogne, hvorpå de klodsede tyske tanks, der kom kørende hertil på deres larvefødder østfra for en dags tid siden, er blevet læssede. Tankene har deltaget i manøvrer på heden mellem Skive og Vinderup. Medens uhyrerne venter på at blive viderebefordret pr. bane, benytter deres besætninger den sidste frist før opbruddet til, stående eller siddende, at styrke sig med en portion varm mad og en cigaret. Der venter sikkert disse krigere et varmt forår.

Det er blevet marts. Måneden begyndte med sne, men det hvide er nu borte. Jorden er bar, og søndagssolen skinner så herligt og lokker folk ud på landet, hvor lærken snart igen vil slå sine skønne triller. Også de grønne uniformer ses promenere ad landevejene, men altid to eller tre sammen, og uden "dame" som selskab. Tyskertøsene vover ikke at vise sig offentligt ved soldaternes side, selv om de ved deres meriter er velkendt af alle i byen.

r

Den 24.marts kom igen en 15-16 tanks hertil øst fra og blev indladet på jernbanevogne for videreforsendelse til Viborg, hvorfra de ligesom forrige gang var ankommet for at holde øvelse på heden ved Sevel. De nåede Vinderup om

eftermiddagen og udgjorde en lang og larmende procession, som udstrålede en svær varme og rodede gaden grimt op, da den skulle dreje omkring Priess' hjørne og tage det sidste stræk op til banegården.

Den 29.marts går det som en løbeild gennem byen, at der er anbragt en tidsindstillet bombe i Muslingekogeriet, og at arbejderne derfor midlertidig er hjemsendt. Rigtigheden af det sidste kan man med lethed konstatere ved blot at kaste et blik ud på gaden, hvor de kvindelige arbejdere - flere af dem er fra andre byer - står eller går i små ivrigt samtalende grupper lige midt i arbejdstiden. Deres stramme ansigter fortæller, at de allerede i ånden ser fabrikken ligge i aske og strømmen af god dansk clearing-valuta fra direktørens lommer over i deres egne bragt til standsning i utide. Budskabet om bombens tilstedeværelse bragtes i et brev, som en lille dreng afleverede på kogeriet. Der blev omgående foretaget en undersøgelse, og et tog blev en del forsinket, fordi man ikke turde lade det køre forbi det farlige sted. Eksportslagteriet, som har den ære at huse muslingeskraberne, blev nemlig i sin tid af praktiske grunde anbragt umiddelbart op til jernbaneterrænet. - Senere på dagen opklaredes imidlertid sammenhængen, og arbejdet kunne genoptages. Der var ingen bombe, viste det sig, og det kom for dagen, at en halvvoksen dreng havde skrevet brevet blot for at give arbejderne en forskrækkelse. - Den var dem vel undt!

Disse kvindelige muslingeskrabere udgør langt fra noget tiltalende syn, når de optræder i deres arbejdsantræk, men alligevel sværmer de tyske soldater omkring kogeriet som fluer om et stykke sukker. Her går de nemlig aldrig forgæves, når de søger et kvindfolk at gantes med, og det kommer ikke så nøje an på tonen heller. Eder og sjofel tale hører til dagens orden på sådan et sted, hvor al mulig skrabsammen er mødtes med ligesindede om et opslidende og beskidt stykke arbejde, som de kun har påtaget sig, fordi det bliver godt betalt. - Der er ordentlige kvinder i skaren, selvfølgelig, mange endda. - Arbejdersker, som ikke lader sig forrå af de andres omgangstone og simple væsen; men de første falder mest i øjnene. Det er dem, der dominerer selskabet.

Slagteriets loft har ikke det bedste ry på sig. Man siger det "spøger" deroppe!

Tyskerne er i højeste alarmberedskab fra Norges nordspids til den spanske grænse: De bekendtgør i april, at der er indført færdselsforbud langs den jyske vestkyst samt langs østkysten nord for Limfjorden, og de gør samtidig velmente forsøg på at lokke os danskere over på deres side under den kommende fastlandsinvasion. Således stiller den tyskkontrollerede danske radio os den 8. overfor valget mellem to alternativer: enten at kæmpe skulder ved skulder på Tysklands side over for dette lands fjender, eller at se Danmark blive omdannet til slagmark. - Som om det at stille os "skulder ved skulder på Tysklands side over for dette lands fjender" ikke også er ensbetydende med, at Danmark bliver slagmark!

Fra den 15.april forbydes brevdUER i Jylland. Der er sandsynligvis også brevdueejere her i byen, men om de deporterer deres små vingede husdyr til øerne eller vælger at slagte dem får stå hen ubesvaret. Væk skal de nu altså.

I det meste af april måned har Vinderup været fri for tysk indkvartering. - Der er, som tiden går, blevet indrettet lidt flere private beskyttelsesrum, men der er ingen rigtig gang i foretagendet. Folk er alt for sorgløse. Invasionen er en kendsgerning! I dag, den 6.juni mellem 6 og 18.15 gik allierede tropper i land i Nordfrankrig!

Danmark - og det vil i denne forbindelse sige Jylland - kom altså ikke med i første omgang. Kanalen er jo også det sted, hvorover de fra England kommende invasionsstyrker lettest kan slå bro mellem øriget og fastlandet, og forbindelseslinierne bliver også her de kortest mulige. Nu får altså efternølerne blandt husejerne i vor by en yderligere frist til at få deres tilflugtsrum indrettet, forinden det engang i en måske nær fremtid går løs på vore hjemlige enemærker. Thi også i Danmark må de tyske styrker nedkæmpes, før man kan gøre sig håb om at få dem sendt tilbage dertil, hvor de kom fra. Frivillig går de sikkert ikke.

Den 29.juni er Vinderup stadig uden tysk indkvartering, men Sahl, landsbyen, der har givet sognet navn, og som ligger 4 km herfra i østlig retning, har fået et mindre kontingent, siges der. Vi græder dog med tørre tårer over denne tingenes tilstand - de fleste af os her i Vinderup, for det er nu engang rart at blive ubudne og uvelkomne gæster kvit. Vi, der ikke ligefrem har været tvunget til at komme i direkte berøring med fjenden, var jo ikke vanskeligst stillet, men også vi havde dog de fremmede på klodshold, eftersom de var at træffe næsten alle vegne - på gaden, i forretningerne, i rutebiler og tog, i anlægget, på landevejene og så fremdeles. I biblioteksbygningen, hvor de efterhånden beslaglagde både loft- og kælderetage (på loftet tørrede de deres våde tøj ved en kakkelovn, som oprindelig havde haft til opgave at opvarme en del af udlånssalen), var et møde med dem i forstuen aldeles uundgåelig; der fandtes nemlig kun denne ene indgang til huset. Man vænnede sig dog noget til situationen - passede sit og så dem over hovedet. I læse- og udlånssalene, der ligger side om side i stueetagen, kom tyskerne overhovedet ikke.

Rygterne om de store strejker rundt i danske byer i de første dage af juli når hertil ad omveje, dvs. over BBC. At den danske radio forholdt sig aldeles tavs hele dagen den 1. juli vakte nogen mistanke om, at der var sket et eller andet et eller andet sted i landet, der ikke måtte komme befolkningen for øre, og da det desuden den 2. forlød, at der skulle være kommet forstærkning af tyske tropper til København, hvor gadekampe florerede, og da Kalundborg stadig var stum som en sfinks, forstod man, at der forelå en alvorlig situation, og gik i spænding og ventede på flere nyheder. Disse indløb også efterhånden, men ret sparsomme. Endelig fattede man så meget, at en generalstrejke i København som protest mod tyske overgreb havde bredt sig til andre danske byer, og at de tyske myndigheder havde sat modforholdsregler ind, bl.a. lukket for tilførselen af gas, vand og elektricitet i de strejkende byer. Endvidere at tyskerne havde standset al indrejse til og udrejse fra disse byer, et rygte, som i hvert fald een Vinderup-familie fik lejlighed til at erfare, havde sin rigtighed. Vedkommende familie satte sig nemlig i toget den 3. juli for at rejse til Ribe, men blev standset i Skjern og måtte omgående returnere til hjembyen.

Den 15. august går engelske, amerikanske og franske tropper i land i Sydfrankrig. - Nettet trækker sig sammen om det tredje rige!

Midt i september løber en todøgnsstrejke af stabelen. Den omfatter hele landet, men Vinderup får meddelelsen om den påtænkte demonstration en dag for sent og opnår kun at nedlægge arbejdet i eet døgn, nemlig fra kl. 8 morgen den 18. til den følgende morgen ved samme tid. - Typisk vinderupsk!

Den 19. september oprinder og fylder os med beklemmelse. Når politiet er afvæbnet og splittet, må man befrygte, at de lyssky elementer vil få kronede dage som aldrig før! - Der er erklæret politimæssig undtagelsestilstand i hele landet.

Hvad der er skrevet ovenover om frygten for hæmmende uroligheder, viser sig heldigvis at være noget forhastet. Allerede få dage efter politiets afvæbning begyndte nemlig rundt i landet private vagtkorps at skyde op af jorden, korps, som har påtaget sig den opgave at beskytte befolkningens liv og ejendom, og som også sørger for ro og orden i gaderne. En af de første dage i oktober afholdes på Højskolehotellet, som atter er overtaget af ejeren, et møde for om muligt også her at få oprettet et sådant beskyttelseskorps, hvilket lykkes, og glæden er selvsagt stor hos alle lovlydige borgere. Vagtværnet får lokaler hos automekaniker Bjarner Pedersen, Søndergade, som også bliver dets leder, og det kan tilkaldes hele døgnet rundt. I vagtlokalet vil der være stationeret to vagtmænd fra kl. 18 til 6 morgen. Vagten kan til enhver tid rekvirere forstærkning. Alle medlemmerne er besindige borgere her fra byen; deres virkefelt indskrænker sig ikke alene til byområdet, men omfatter også oplandet.

Julen står atter for døren. På grund af de vanskelige og farlige rejseforhold vil dog mange i år komme til at fejre højtiden langt borte fra slægt og venner; de får trøste sig med, at dette sikkert bliver den sidste jul i krigens tegn. Hitlerregimentet synger efter alt at dømme på sit sidste vers.

At det virkelig er både farligt og besværligt at rejse med jernbane i det herrens år 1944, og da især ved vintertid, har sikkert de allerfleste i dette land erfaret. Skinnerne bortsprænges snart her, snart der, fjenden gør gengæld ved at lægge bomber i togene, kupeerne er uden opvarmning, hel- eller halvmørke og overfyldte, og ydermere fylder de grå og grønne værnemagtsofficerer op iblandt os indfødte rejsende og bidrager deres til at øge den almindelige uhygge. - De opfører sig ofte eksemplarisk, bevares! men virker umiddelbart irriterende ved deres blotte tilstedeværelse.

En ung mand, hvis vugge stod i Vinderup, men som nu er hjemmehørende i en lille østjysk by, har i et brev til herboende slægtninge givet et lille indtryk af rejselivets besværligheder just nu. Det bemærkes, at omtalte ungersvend, der er 16 år, frekventerer statsgymnasiet i Randers og derfor er en hyppig passager hos DSB. - Han skriver bl.a.: Jeg kører stadigvæk min daglige tur fra Hobro til Randers. Det hænder, at der ikke er lys i toget, men det lader jeg mig ikke slå ud af, jeg har nemlig mit private lille julelys med, som den karl til togfører altid morer sig strålende over. Julelyset muliggjorde lektielæsning under rejsen. - Forleden dag blev der blæst a1armtilstand i Randers, medens vi dulrede til Bjerregrav, og der holdt vi så i 25 minutter i kulde, mørke og kedsommelighed. Togpersonalet nægter almindeligvis at køre under

a1armtilstand og flyvervarsling, hvorfor toget må blive holdende, til der igen afblæses.

Ovenstående synes måske at falde noget uden for det egentlige emne: Besættelsestiden i Vinderup, men det er medtaget under hensyn til, at den del af vor bys skolesøgende ungdom, som daglig rejser til Struer for at få undervisning på Statsgymnasiet her, sikkert er undergivet nøjagtig de samme vilkår som brevskriveren.

Og for yderligere at opridse billedet af nutidens rejseliv medtages nedenstående uddrag af et brev fra gymnasiastens søster, som er voksen og har sit arbejde i Århus. Hun udtrykker sig således: "Du skulle ellers lige se mig drage af sted med toget, man føler sig hensat til middelalderens postvogne, når man kommer ind i en kupe. Jeg er iført skistøvler, lange slacks, ulden sweater, jakke og frakke samt et stort uldent klæde om hovedet og store vanter, og mit polarudstyr fuldendes af et mægtigt uldent tæppe, som jeg vikler mig ind i. Så kan jeg lige klare mig til Hobro. Men jeg gruer for, når det bliver frostvejr for alvor. Alle de andre rejsende er udstyret lige sådan, jo mere malerisk jo bedre." De to breve er skrevet henholdsvis den 21. og 1. december dette år.

Vi står nu på tærskelen til 1945. - Kampen mellem besættelsesmagten og undergrundshæren raser med større vildskab end nogen sinde tilforn. Udfald mødes med udfald, slag med slag. - Fjenden raser over den skade, frihedskæmperne forvolder på hans kommunikationsmidler m.v., og frihedskæmperne over det mandefald, de forhadte stikkere forårsager i deres rækker. Sabotage gengældes med schalburgtage, stikkerlikvideringer med clearingmord. - Videre går dødedansen, og videre må den gå til den bitre ende, om ellers Hitler-Tyskland skal have den dukkert, det så inderligt fortjener. Aviserne flyder over af alt det rædselsfulde, der sker, deres rammer er ved at sprænges af sensationsstof af glædelig eller sørgelig art, holdt i mere eller mindre forblommede vendinger. Alene det at læse overskrifterne i avisen kan næsten få hårene til at rejse sig på hovedet af de mindre hårdhudede; men for de flestes vedkommende gælder det, at en langsom hærkning har gjort dem upåvirkelige af rædslernes mængder og størrelse, så at reaktionen sjældent bliver særlig voldsom eller langvarig.

På de følgende sider er givet en lille prøve på, hvad vor daglige avis kan indeholde af nyheder i sine spalter omkring ved efterårstide 1944. Det drejer sig om lutter avisoverskrifter, som er plukket ud af Holstebro Dagblad fra den 20. november dette år - altså af et eneste nummer af bladet. Læs og skælv: "Sæbefabrik sprængt i luften på foranledning af det tyske sikkerhedspoliti. - Tyvebande uskadelliggjort. - Farlig røverbande anholdt. - Indbrudstyre grebet på fersk gerning. - Undtagelsestilstand i Esbjerg. - Død efter slagsmål. - Stjålet vin i skorstenen. - En stemme råbte, at gården brændte. - Handlede i nødværge: Drab under slagsmål. - Dømt for sortbørshandel. - 2080 kg havre stjålet fra pakhus. - Tobakstyveri i Thisted. Letsindig ung pige på eventyr. - Folkeregister fjernet. - Dømte cykelskrællere. - Stor lagerbrand i Horsens. - To indbrud. - Var det manden eller konen, der slog? - Beskudt med sin egen revolver. - Anholdte indbrudstyre. - S-togtrafikken blev standset af frygt for bomber. - Dramatisk brand ved Fredericia. - Atter eksplosioner i Århus. -

Bombeeksplosion i Randers. - Et røveri, der gik hurtigt. Revolverdrama i København. - Tragikomisk revolverdrama i Randers. - Tre københavnske voldsmænd anholdt. - En stjålet cykel og to som hittegods. - Sortbørsgrosserereren blev modtaget ved toget af vagtværnet. - Slagsmål i Ålborg. - Tyveri på Hammershus i Vejrum. - Pengeafpresningsforsøg pr. telefon. - Indbrud hos tjener. - Et års fængsel for indbrud i Lemvig Folkebank. - Stjal et lommeur. - Stjålet 17 flasker spiritus. - Frækt cykeltyveri. - Anholdt vasketyv. - Kærestepar "kidnappet" og udplyndret. - Falsk alarm.- Aldersrentepengene blev røvet". - Ialt 42 alarmerende overskrifter. Og så er der endda ikke et eneste af de hyppige mord imellem.

Og her sidder vi i vort lille Vinderup, tilsyneladende langt uden for de store dønningers rækkevidde. Sommetider - og lettest, når der som nu ingen tyskere findes i byen - kan vi indbilde os, at der slet ikke er noget, der hedder krig og besættelse, men denne illusion varer sjældent ret længe ad gangen, så sker der et eller andet, der minder os om virkelighedens alvor. Og sandsynligvis er det kun tilfældigheder, der har bevirket, at de store begivenheder hidtil er gået uden om byen her; gået uden om er de i hvert fald. - Ganske vist: Eksplosionerne knalder på jernbanelinien her rundt omkring både ved dag og ved nat, de illegale blade passerer livligt igennem folks hænder (nogle brænder dem dog også i panisk skræk, så snart de kommer inden for døren), sortbørsgrossererere ser jævnlige dagens lys og virker, som det sig hør og bør, i mørket, værnemagere, feltmadrasser, brandstiftere, tyskere og tyskerhåndlangere - alt forefindes her som andre steder i anselige mængder; men alligevel sker der stadigvæk intet "særligt". - Stikkerlikvideringer, clearingmord, gadekampe, schalburgtage, arrestationer (med undtagelse af det isolerede tilfælde sommeren 1941), nedskydninger, henrettelser og lignende har aldrig fundet sted her på pladsen, så vi har al mulig grund til at være glade og taknemlige. Og dog: - lidt mere iøjnefaldende mandsmod hos de gode Vinderupboere var måske ikke at foragte. Ungdommen er der sikkert ikke noget i vejen med, dvs. den mandlige del af den, men den er noget længe om at komme i gang, lidt længe om at fatte det abnorme ved den situation, hvori vi er stedt, og om at indstille sig på repressalier over for de fremmede. Det er muligt, at indtrykket er forkert, men man kan lige som ikke frigøre sig for den forestilling, at byens unge sønner går med et "mor, mor - må jeg?" på læben, der skal besvares med et ja, forinden de tør skride til handling. De eksempler, nogle af byens borgere og såkaldte "spidser" giver dem, er imidlertid ikke de allerbedste. I offentlighedens påsyn har således en højt betroet mand og familiefader danset krigsdans foran en skare skoggerleende tyskere i Krohaven - uden at være tvunget dertil:

Senere har vedkommende dog alvorligt angret sin optræden ved denne og andre lejligheder. Men der er andre, der har optrådt lige så forargeligt i deres bysbørns øjne, folk som skulle have gået foran i den passive kamp mod fjenden, men som i stedet betragter hans tilstedeværelse som en kilde alene til fornøjelse og berigelse, og ellers lader 7 og 5 være lige. Der er forretningsfolk, der glædelig sælger deres bedste varer til fjenden og lader landsmænd savne; men der er heldigvis også dem, der disponerer lige modsat - skjuler varerne for de fremmedes griske blikke og reserverer dem for danske kunder. Den sidste kategori vil senere få sin belønning - den første måske også!

1945

I disse januarnætter smælder eksplosionerne uafbrudt på skinnelegemet, ofte meget nær byen, til andre tider fjernere. Hjertet hopper i en af fryd, hver gang de danske gutter (er det mon de Vinderup-drenge, der er udi aktion?) således spiller den stormægtige Adolf Hitler på næsen.

Hvornår sprængningerne begyndte her på strækningen, er der vist ingen, der rigtig ved, og det er i og for sig heller ingen nytte til at gisne derover. Fjendens forsyninger af tropper og materiel når først frem til bestemmelsesstedet efter store forsinkelser takket være sabotørernes indsats, og det er det, der er det væsentlige. Nok repareres skaderne omgående, men togene tvinges til at køre meget langsomt og i små etaper ad gangen, hvilket naturligvis virker alt andet end fremmende på den tyske hærs effektivitet. Sabotagen mod linien her i nærheden er vel kun at betragte som en dråbe i havet, men sammenlagt med jernbanesabotagerne alle andre steder i Danmark og rundt i de øvrige tysk-besatte lande fremkommer den flodbølge, under vægten af hvilken Hitlers kommunikationsmidler før eller senere vil bryde sammen og tilintetgøres.

Schalburgtagen mod Bang & Olufsens Radiofabrik i Struer natten til den 14. januar vækkede vist de fleste her i byen af deres søde søvn, thi dønningerne fra den voldsomme eksplosion, der fandt sted ved godt 4-tiden, fik alle døre til at rasle lydeligt i deres hængsler.

Den vellykkede tyske modoffensiv på vestfronten fylder os med ængstelse og utålmodighed. Vi frygter, den skal forlænge krigen, måske med måneder, hvad der ville være et frygteligt slag netop nu, hvor alt ellers bærer frem mod Hitlerdømmets endeligt og tyskerågets afrystelse.

Fra og med den 1. februar rationeres elektriciteten her i sognet. Hver husstand må i følge bekendtgørelsen bruge af lys indtil 4 kW pr. måned plus 2 kW pr. medlem af husstanden, altså i alt pr. måned 10 kW, når det f.eks. drejer sig om en familie på tre personer. For hver overskydende kW der bruges, må der betales 2-3 kroner i bod, og vedvarende overskridelser medfører lukning. Strøm til kraft og teknisk brug rationeres på den måde, at modtagerne pr. måned tildeles to trediedele af det kvantum, de forbrugte i den tilsvarende måned året forud. Forordningen håndhævedes dog ikke særlig strengt. Den høje straffetakst på 2-3 kroner blev, trods hyppige overskridelser, aldrig bragt i anvendelse, og landbrug, håndværk og industri fik efter få måneders forløb i realiteten al den kraftstrøm, de havde brug for.

Ligeledes fra 1. februar træder en ny indskrænkning i togenes antal i kraft. Persontrafikken formindskes yderligere, ja forbydes totalt på søn- og helligdage. Forbi stationen her kommer der således kun til at passere et persontog i hver retning pr. døgn.

Natten til den 6. februar bortsprænges jernbaneskinneerne både øst og vest for stationen, og en 14 dage senere, vistnok den 19., indskrænkes toggangen yderligere. Fra da af kører persontogene landet over kun hver anden dag. Forøvrigt lyder der sprængninger døgnet rundt, og det er altid med en vis forsigtighed, hr. Knutzens tog lister ind foran banegården. Togindskrænkningerne og sprængningerne i forening har tvunget vore

gymnasiaster til at tage midlertidigt ophold i Struer. Her har de lejet værelser for uvist hvor lang tid for nogenlunde uhindret at kunne vedligeholde skolegangen.

Som allerede nævnt findes der intet gasværk i Vinderup, så de fleste hjem har komfur installeret i køkken eller kælder og er ikke så dårlig stillet som byboerne, der nu står omtrent uden ild til madlavningen. Petroleum er jo ligesom gassen en sjælden vare i dag. Hvor man er så heldig at have kakkelovn, skal man i disse tider nok vide at værdsætte uhyret efter fortjeneste, men komfuret er og bliver det vigtigste fyrsted netop nu.

En dame i Holstebro giver i et brev til herboende venner en lille oplysning om, hvorledes man i hendes hjem, hvor husfaderen er snedker, klarer gasvanskelighederne. Det sker på en ret original måde, som kan hænde heller ikke er snedker- og tømrerhustruerne her i Vinderup ganske ukendt, eftersom jo tørvebeholdningen undertiden kan slippe op selv på en tørveegn, og da især hen mod slutningen af fyringsperioden. - Den nævnte Holstebro-dame skriver kort og fyndigt: " - Og gas er det helt tovlig med, vi skal ud på værkstedet på limovnen og koge mad, det er en rask spadseretur ud over (ulæseligt ord) flere gange daglig, men godt at vi er over sne- og frostperioden. Der er ikke andet at gøre end at tage det med godt humør".

Efter de sidste sabotagehandlinger tæt ved banegården i sidste trediedel af februar blev skinnerne fra 2. spor anvendt til at udbedre skaden med, og følgen er, at det er vanskeligt for togene at rangere, og at der medgår længere tid dertil.

Det skal være næsten umuligt at fremskaffe ligkister for tiden; men der fremstilles nogle af pap, siges der. Butikkerne lukker nu kl. 17, om fredagen dog først kl. 18. Vareknapheden har velsagtens den største del af skylden herfor.

Fra Berlin skrives: "I uoverskuelige tog bevæger flygtningestrømmen sig fra de tyske østområder mod vest. Selv om de første tyske flygtninge efterhånden er ankommet til deres bestemmelsessted, befinder tusinder og atter tusinder sig stadig på vej de 100 km ind i Tyskland. Hvert flygtningetog tilbagelægger daglig en strækning på mellem 30 og 40 km, og de enkelte flygtningekolonners størrelse er yderst varierende". Disse nomader befinder sig, kan man forstå, som en lus mellem tre negle, krystet som de bliver mellem de tre fra øst, vest og syd kommende hære, der før eller senere må mødes et eller andet sted i Tyskland. Kun en vej fører ud af fælden - vejen mod nord, og der er ingen tvivl om, at det nordvestlige Tyskland, Slesvig og Jylland inden længe vil blive oversvømmet af flygtningehorderne.

Januar var en kold og besværlig måned at komme igennem, men februar har til alt held været usædvanlig mild. Vi glæder os over at have kunnet spare lidt på brændslet og komme noget hyppigere ud i luften i de sidste uger og går nu og drømmer om forår og blomster og lærkesang. Uvidende om, at vi måske kommer til at tage en mængde ubehageligt med i købet, er vi dog ikke, men

ondt eller godt - vi får tage hvad der kommer: Vårens sang skal vi vide at lytte til, hvordan det så går.

Den 9. marts hedder det sig, at 500 ungarske soldater snart vil ankomme her til Vinderup. Mon det skulle have sin rigtighed?

Natten til den 11. marts lød der tre sprængninger tæt herved. Det var banelinien i nærheden af Muslingekogeriet, der måtte holde for.

"De fremmede tropper kan nu snart ventes til byen", lyder det den 14. marts. - De vil få anvist Muslingekogeriet, som ikke er i gang for tiden, samt Kommuneskolen og Højskolehotellet til kvarterer. Skoleundervisningen vil da finde sted i KFUK og i Biblioteket, hvis store læsestue og studiekredslokaler egner sig udmærket til formålet. Borttransporteringen af skolestuernes møblement til de fremtidige lokaler er allerede i fuld gang. Nogle af de større børn kommer som omtalt til at gå i skole i Hasselholt, men hos deres egne lærere. I øvrigt modtog førstelæreren, hr. A. Rasmussen, netop i dag indmeldelser af nye små elever, som takket være tidernes ugunst temmelig sikkert vil komme til at modtage deres første skoleundervisning under bibliotekets tag.

Hvorvidt sporene efter herrefolkets færden i biblioteket er fjernet eller ej, skal lades usagt, men det forekommer mere end tvivlsomt efter så lang tids grundig germansk slid på lokalerne. Som det fremgår af, hvad tidligere er skrevet, lagde fjenden, med undtagelse af en enkelt kort afbrydelse, beslag på flere rum i biblioteket fra den 21. november 1942 til 28. december 1943 og vistnok også fra januar 1944 til hen i april samme år. Bibliotekaren, lærer Steen Andersen (lærer Toftemarks efterfølger i stillingen), har i denne periode sikkert haft det alt andet end let, men takket være sit smidige og tillige myndige væsen har han, det er der sikkert ingen tvivl om, fået det bedst mulige ud af en såre vanskelig og ubehagelig situation.

Og for at blive ved biblioteket: Man har haft for skik her at låse af for læsesalen og lade den stå ubenyttet hen vinteren over af hensyn til det sparsomme brændsel. I stedet blev da et af de lange borde flyttet ind i udlånssalen, som på den måde kom til at fungere også som læsestue; men efterhånden som tyskerne bredte sig i huset frygtede man for, at de også skulle beslaglægge den tomme læsestue, og så blev dørene atter slået op dertil for læserne. Men hundekoldt kunne det ofte være at sidde derinde og læse om vinteren.

Begivenhedernes brogede vrimmel vælter sig i hovedkuls tempo imod ens sanser og afstedkommer til tider ligefrem svimmelhedsfølelser. Radio og aviser (legale og illegale) udskriger i hæsblæsende iver alt det, der sker på land, vand og i luften - alt det sørgelige, det glædelige, det tragiske, det stoiske, det heroiske, det latterlige, det højtidelige, det grusomme, det vanvittige, det ophøjede, det hjertegribende der udspilles på verdensscenen dag efter dag i disse skæbnetunge år. Bestandig skifter rollebesætningen, bestandig forandres kulisserne i det drama, der opføres, og hvis titel er "Verdenskrigen" med undertitlen "Hitlers puslespil". De, der i dag er tilskuere

eller statister, er i morgen måske aktører - og omvendt. Kun de færreste undgår før eller siden - direkte eller indirekte - at blive inddraget i spillet og få påtvunget en rolle, større eller mindre, alt til fremme af handlingens gang og stykkets succesfulde afslutning.

I et lille bitte hjørne af scenen, nærmere angivet i Vinderup, er der i to på hinanden følgende nætter blevet udspillet et par små optrin, som naturligt griber ind i spillet og medvirker til dets programmæssige fremadskriden. Kulisserne var i det ene tilfælde et ensomt vejskilt på det yderste Sevelvej, i det andet et rislende springvand samt de bladløse træer i anlægget, og de optrædende bestod ved begge lejligheder af en lille skare mænd, som ved hjælp af så og så mange kg sprængstof bragte to værnemagerbiler til eksplosion. Dette skete midt i marts.

Den 15. marts kom der igen tyske - ikke ungarske - tropper til Vinderup. Den danske radios sendetid er blevet stærkt indskrænket. Når lige undtages, at middagspressen kan høres som sædvanlig kl. 12.30, siger Kalundborg på hverdage absolut intet før kl. 17.30 og tier igen allerede kl. 21. På søn- og helligdage kan man ydermere høre formiddagsgudstjenesten, men så tillader Statsradiofonien sig til gengæld at lukke kl. 20 disse aftener. Den korte sendetid tager vi dog med absolut sindsro; de tyske propagandaløgne, der udsendes, lytter jo alligevel kun de færreste til. Det er fra England, sandhedens røst høres i disse år, og det er på BBC, vi oftest stiller ind.

Lige som til andre jyske byer er der nu også kommet tyske flygtninge til Vinderup. De kom om aftenen den 26. marts, og dagen efter kunne man se dem hente mad i deres blikspande fra soldater-køkkenet i købmand Hans S. Hansens gård. Man havde ventet, at de ville være både lurvede, beskidte og udtærede som følge af det nomadeliv, de havde ført, men ud over, at de ikke ligefrem var højtidsklædte, fandtes der intet at kritisere ved deres udseende; men den mulighed kan selvfølgelig ikke udelukkes, at det kun er de mindst lurvede, der viser sig for offentligheden. Flygtningene - udelukkende kvinder, børn og gamle mænd - er blevet anbragt på Hotel Vinderup i den store teatersal, hvor før deres landsmænd, værnemagtssoldaterne, havde logi.

Allerede for et par dage siden havde en tillukket og mystisk udseende jernbanevogn, som henstod alene for sig selv på et sidespor foran banegården, sat Vinderupboernes fantasi i bevægelse og bibragt dem den forestilling, at nu var flygtningene altså omsider kommet. En sagte røg steg op fra dens skorsten, hvad der kunne tyde på liv inden for de fire trævægge, og folk stak interesseret hovederne sammen og hviskede om de mystiske fremmede, som - efter hvad der blev sagt - først måtte blive lukket ud, når mørket var faldet på og kunne skjule dem for uvedkommendes blikke. - "Tænk, ser de så elendige ud, at de ikke tør lade sig se .." lød det, og mange nyfigne øjekast gled hen over den behjulede genstand i det lønlige håb, at de indespærrede på en eller anden måde skulle røbe deres tilstedeværelse. - Men intet skete.

Næste dag gik imidlertid det spændende af vognen. Den var så uskyldig som en dansk jernbanevogn overhovedet kan være og havde aldrig i sine dage indeholdt menneskelige eksportvarer af tysk oprindelse. Således gik gassen af den ballon.

Men nu er flygtningenes tilstedeværelse altså en kendsgerning, og der vil sikkert snart følge flere efter.

Nu (det vil sige i slutningen af marts) er skoleundervisningen i god gænge i de fremtidige lokaler i biblioteket, i KFUK, i bager Morsings lille sal og i pøgeskolen i Hasselholt, hvortil de større klasser med deres lærere i følge hver dag marcherer trods al slags vejr. - Kommuneskolen er helt på tyske hænder. Foran den er der i fortovet gravet et dybt hul med en opkastet vold omkring, hvori en bistert udseende tysker står og peger tværs over gaden (Sevelvej) med sin riffel. Kun hovedet med hjelmen samt hænderne, der hviler på aftrækkeren, er synlig over randen.

Natten til den 31. marts eksploderede hen ved en snes bomber på banelinien øst og vest for byen.

Når lyden af disse natlige eksplosioner vækker en af søvnen, godter man sig og lytter efter, om der skulle komme mere. Lykkes det så at falde i søvn igen, er det i forvisningen om, at Danmarks sag er i de allerbedste hænder, og at det nu omsider går mod afslutningen af den langvarige besættelse. Tyskerne forsvarer sig tilsyneladende hårdnakket, men det kan ikke være andet, end at deres modstand snart er helt brudt. Samme dag som en af Europas befriere, Præsident Roosevelt, afgår ved døden - den 12. april - giver værnemagten meddelelse om tabet af Würzburg, Königsberg og Hannover.

Vi længes inderligt efter krigens afslutning og efter at blive tyskerne kvit, både de militære og de civile, både kvinder, børn og gamle. Medens værnemagtssoldaterne i de første besættelsesår var veldisciplinerede, (.....?) ja anmassende, hvilket ikke skal gøre det lettere for os hver dag at have dem gående rundt iblandt os. Ja det er blevet sådan, at man, dersom det kan lade sig gøre, går langt uden om dem for ikke at blive provokeret til at give sit had afløb i noget overilet. Officererne spadserer hyppigt lange ture med nogle af de mest prominente blandt de kvindelige flygtninge, og det er derfor selv på landet vanskeligt helt at undgå et møde med "herrefolket".

Den 19. april bekendtgøres det i dagbladene, at al persontrafik med DSB fra dags dato ophører i Jylland og på Fyn.

Vi går nu ind i maj måned, og det sker i forvisningen om, at krigens afslutning nærmer sig med stærke skridt. - Vil den blive ført over på dansk territorium? det er det store spørgsmål, der plager de fleste af os, og mange ønsker sikkert, at de havde et fyldestgørende svar herpå. De gode Vinderupboere f.eks. gav vist gerne meget for at kunne se ind i fremtiden, for de er begyndt at blive kendeligt nervøse. - Den 2. maj indløber hertil nyheden om Hitlers død, og samtidig forlyder det, at der er fredsforhandlinger i gang - Den 3. maj hører vi, at allierede tropper er ved at rykke ind i Hamborg. "Så vil det sikkert ikke vare ret længe, inden de marcherer op gennem Slesvig-Holsten og når den danske grænse", tænker vi, og allerede kl. 19 foreligger der en meddelelse om, at briterne er gået over Kielerkanalen og kan ventes at være i Åbenrå inden aften.

Hjertet banker en langt oppe i halsen ved denne nyhed. I den hjemlige radio skal der komme en vigtig meddelelse, og lytterne er anmodet om at holde apparaterne åbne. Fredsforhandlingerne, som den svenske prins Bernadotte havde fået i stand med rigspolitichef Himmler, synes ikke at være faldet heldigt ud. Himmlers tilbud om den tyske krigsmagts betingelsesløse kapitulation over for kun to af de allierede nationer, England og Amerika, er af forståelige grunde blevet blankt afslået, og siden er der ikke optaget nye fredsforhandlinger. Man da omtrent hele Tyskland er besat af de allierede hære, kan freden ikke være særlig langt borte. Den tyske øverstkommanderende her i landet, general Lindemann, erklærer, at Danmark skal forsvares til det sidste.

Vi har altså noget at glæde os til, og det kan ikke nægtes, at mange af os er lidt urolige for natten, der kommer. Beskyttelsesrum forefindes stadig kun i et ret beskedent antal.

4. maj: Russiske tropper skal være gået i land på øerne!

En tysk officer her i byen har udtalt, at englænderne vil være i Vinderup i nat, og at vi måtte forholde os rolige. Skolerne vil være lukket i morgen. - Flensborg og Kiel er blevet erklæret for åbne byer.

Vil Montgomerys tropper virkelig nå hertil i nat? - Hvor er det nærmeste beskyttelsesrum? - Vil alle i denne by være i live, når morgendagen gryer? - Hvordan vil det gå vore kære i de andre egne af landet? - Således strømmer tankerne ind på en nu hen imod aften, da mørket så småt er ved at sænke sig over landskabet og forøger rådvildheden. Det småregner, men vejret er mildt. - Og så pludselig kl. 20.35 kommer fra BBC med Johs. G. Sørensens kendte stemme Montgomerys meddelelse om, at de tyske tropper i Holland, Danmark og Nordvesttyskland har overgivet sig betingelsesløst!

Glæden er overstrømmende! I et nu bliver flagene stukket ud overalt, og folk strømmer ud på gaderne, råbende og leende. Pludselig har børnene alle et flag i hånden, hvordan det så ellers er gået til, og begynder syngende at drage gade op og gade ned. Alt er jubel! - Alle føler vi os som een stor familie, hvem en uventet glæde er vederfaret. Efterhånden jager mørket og den stille silende regn de fleste af os ind igen, men mange bliver ude længe endnu.

5. maj: kl. 8 i morges ved fredens indtrædelse begyndte alle Danmarks kirkeklokker at ringe freden ind. Klokkeringningen varede en time.

Omtrent ved samme tid, som klokkerne faldt i slag, dukkede de tapre frihedskæmpere, hvis eksistens vi kun anede, frem af mørket, som så længe havde skjult dem for både vore og tyskernes blikke, og overtog bevogtningen af Jernbanestationen, Elektricitetsværket, Posthuset, de tyske flygtninge, de tyske soldater og så fremdeles, medens resten af dem, og det vil sige om ved halvdelen, for en stund forsamledes på Sevelvej ud for læge Moesgårds villa. Her stimler vi sammen for at tage dem i øjesyn. De bærer våben over skuldrene og grønne armbind, og hjertet svulmer i ens bryst af stolthed på landsmandskabets vegne der, hvor man står midt i folkeskaren og beundrer alle de kække beslutsomme, men også noget udtærede mænd, som daglig

gennem et langt tidsrum har budt fjenden trods og døjet al slags ondt. Mange af os spejder efter, om der skulle være kendte ansigter iblandt dem, og det er der; her og der høres et overrasket udbrud når en ven, en bekendt eller en slægtning genkendes, og snakken og trængslen er enorm og synes ikke at skulle få nogen ende. Lærer A.C.Nielsen får dog lejlighed til at bekendtgøre, at der vil blive afholdt takkegudstjeneste i kirken kl. 17. - Flag vajer overalt, og børnene drager på ny syngende gennem byen, senere også spejderne. Forsvarsbrødrene foranstalter ligeledes i dagens løb et demonstrationstog gennem gaderne, der ligesom i går var sort af mennesker til langt ud på natten.

6. maj: Ved takkegudstjenesten i går talte lærer A.C:Nielsen og pastor Bendtsen, pastor Terps ny hjælpepræst, gribende og tolkede hele byens taknemlighed over befrielsen. Kirken var fyldt til trængsel.

Der er foretaget mange arrestationer både i by og opland. De arresterede er under bevogtning i realskolebygningen.

7. maj: Frihedskæmperne har en hård tøm at udstå og får ikke megen nattesøvn for tiden. De patruljerer stadig i gaderne, thi endnu er englænderne ikke ankommet hertil. De under bevogtning værende tyske soldater, vel en snes stykker, synes at være godt tilfredse med at have reddet livet og med den nye tingenes tilstand overhovedet; de muntre sig af og til med et parti fodbold i skolegården.

Kl. 18.15 meddeles det, at alle tyske kamptroppers betingelsesløse overgivelse blev underskrevet kl. 2.41 i nat. - Krigen i Europa er dermed forbi!

De tyske troppers hjemsendelse er i gang overalt i landet; de få, der var tilbage her i byen, er af frihedskæmperne blevet befordret til Struer i en margarinebil. Til gengæld er der kommet endnu flere flygtninge hertil - lasede, lurvede, syge og elendige.

Ungdommen er ude for at klippe feltmadrasser. Frihedskæmperne skal forhindre det - og gør det - selv om deres sympatier absolut ikke er på "ofrenes" side. Der flages stadig overalt i landet. Meningen er, at der skal flages i fem dage, en dag for hvert år, besættelsen har varet.

8. maj: I dag er det sejrens dag, thi i dag træder Tysklands totale overgivelse i kraft. Også Norge er altså nu frit.

10. maj: Der kommer ingen engelske tropper til Vinderup, lader det til. Nogle få feltmadrasser mistede deres hårpragt under razziaen forleden, inden det lykkedes frihedskæmperne at gribe ind, og disse tyskertøse går nu og græmmer sig. - Det er i dag den sidste flagdag.

Andet fra besættelsestiden.

I det følgende gengives en række erindringsglimt fra de svundne besættelsesår, - forhold og episoder m.m., som af forskellige årsager ikke er

kommet med i det foregående afsnit, men som ikke af den grund bør udelades. Først nogle faktiske oplysninger, senere en serie mere eller mindre sørgmuntre tysk-danske kontroverser.

Der manglede naturligvis ikke en Røde-Kors station her på pladsen, når indkvarteringsstederne var fuldt belagte, og heller ikke et udleveringssted for brød, tobak o.l. Depotet havde til huse i villa "Home" på Nørgårdsvej, og lægen i et lille hvidt hus lige overfor, men på Lillegade. Det sidste hus tilhører lærer N.Kvist, Hasselholt. - Da menighedshuset endnu eksisterede, kunne man ofte overvære, at de der indkvarterede rekrutter af officererne blev undervist i hanemarch udenfor på gaden, et syn, der var alle penge værd, da disse netop fra das grosse Vaterland hidkomne bondedrenge aldeles ikke syntes at kunne få skankerne til at makke ret. Ved siden af menighedshuset henstod i øvrigt længe en stor tank af træ; måske brændte den sammen med huset. - Hvor tyskernes heste og prærievogne var opstaldet, erindres ikke nøje, men en tid afgav i hvert fald "Postgården" på Sevelvej husly til dyrene, og uden tvivl har Hotel Vinderup måttet gøre det samme. På et eller andet tidspunkt af besættelsen (hvornår kan ikke nøje angives) påbegyndte tyskerne gravningen af nogle zig-zag skyttegrave ved sportspladsen, formodentlig beregnet til øvelser. Bag skyttegravene byggede de et velcamoufleret pansertårn, hvis kanon kunne beskyde Sevelvej, indfaldsvejen til Vinderup øst fra, så anlægget var i sin helhed realistisk nok. Tyskerne undlod heller ikke at grave dybe skyttehuller langs Vinderup-Skive og Vinderup-Holstebro landevejene.

Mod krigens slutning, da Hitler var ved at have opbrugt sit menneskemateriale, kom der en del af hans drengesoldater hertil, små fyre, der næppe kunne løfte den riffel, de slæbte på, og som var hundeanst, når frihedskæmperne begyndte at husere på banelinien i nærheden af, hvor de gjorde vagttjeneste. Apropos frihedskæmperne, så udtalte en tysk officer kort før befrielsen, at det var så rart at være indkvarteret i Vinderup, for her fandtes der ingen sabotører! - En absolut vildfarelse.

Her kan det måske indskydes, at Vinderup under besættelsen ikke mistede en eneste af sine illegale soldater, samt at "Jørgen", "Willy" og sidst "Spencer" var BBCs kaldesignaler til Vinderup-gruppen.

Efter at de tyske soldater var draget bort, blev flygtningene overflyttet til Kommuneskolen. Det nøjagtige tal på dem er af en sabotør opgivet til 190. Fire små drengebørn døde straks efter ankomsten hertil, og senere endnu et. De fem drenge samt en voksen landsmand af dem - en værnemagtssoldat, som lige efter fredsslutningen tog sit eget liv (af sorg over fædrelandets sammenbrud måske) - ligger begravet side om side i det nordøstlige hjørne af kirkegården, lige op imod hegnet. Soldaten ligger sydligst i rækken. De umalede træ kors med navn og dato på tysk er alt væltet og rejst igen nogle gange, og er nu (ca. fire år efter befrielsen) helt fjernet. For nylig blev gravene sløjfet og de sidste spor af dem udslettet.

Flygtningene var under stadig bevogtning til det sidste. Ved spisetid drog de i samlet flok og eskorteret af en eller to frihedskæmpere om til feltkøkkenet på Søndergade og fik deres madspande fyldt, hvorefter tilbageturen omgående tiltrådtes. - I modsætning til selve skolebygningen ligger gymnastiksalen

umiddelbart op til gaden (Sevelvej), og dens højtsiddende vinduer var om dagen for det meste fyldt med nysgerrig og højrøstet tysk ungdom af begge køn.

En af vore sabotører oplyser, at Vinderup blev fri for sine flygtninge midt i august 1945. De blev så vidt vides sendt til Karup. I øvrigt offentliggjorde flygtningekommissionen for nylig (i februar 1949) følgende oplysninger vore ubudne civile gæster vedrørende: De tyske flygtninge begyndte at komme til landet i marts 1945. De første blev sendt ud af landet igen i november 1946, de sidste den 15. februar 1949. Det sidste flygtningetog, der afgik syd på, var nr. 161. - 16.000 tyske flygtninge døde. Blandt dem, der blev arresteret umiddelbart efter befrielsen, var installatør A. Priess, som sigtedes for at have udført omfattende arbejder for værnemagten. Han var vistnok den eneste herboende, der blev tiltalt for værnemageri, skønt der var andre, der var lige så hjemfaldne som han, til at få deres forhold under besættelsen taget op til undersøgelse. Disse forblev imidlertid mærkværdig nok uantastede, og man kan således sige at Priess - lidt uretfærdigt måske - blev en slags syndeboek for hele værnemagerstanden her i byen. - Sagen mod Priess endte med, at han ved endelig dom sidst på året 1948 blev pure frikendt. - Befolkningen tog i enkelte tilfælde sig selv til rette og knuste et par af de skyldiges butiksruder, og en ildebrand, som under besættelsen lagde en af byens ældste købmandsforretninger i aske, må sikkert ligeledes skrives på folkehævnens regning. Brandårsagen blev i hvert fald aldrig rigtig opklaret.

Det var under besættelsen næsten umuligt at købe strikkegarn, vil man huske, uldgarn var i hvert fald slet ikke til at få i forretningerne i de sidste krigsåre, og det blev snart en offentlig hemmelighed, at mange mennesker derfor i smug erhvervede sig uld hos fåreavlerne og lod det forarbejde til garn, skønt noget sådan var strengt forbudt. Det var mest gamle folk, der kartede og spandt ulden, hvorved de i parentes bemærket tjente sig en god ekstraskilling som tillæg til aldersrenten, men også ungdommen syntes at have lagt sig efter kunsten; thi nød lærer som bekendt nøgen kvinde at spinde. Blandt dem, der kartede og spandt her i byen, kan nævnes enkefru Louise Jensen (Strøm), Skolevej, det gamle ægtepar Margrethe og David Davidsen, Havevej, de to gamle, men spillevende damer på Vester Alle: frk. Lise Henriksen og enkefru Marie Damsgaard, samt frk. Mariane Poulsen (Skytte), datter af afdøde gdr. Poul Poulsen, Bjert. Mariane repræsenterede ungdommen blandt spinderne hersteds.

Den før nævnte vognmand Ejnar Madsen, der fortrinsvis kørte for værnemagten i Thy, blev en dag umiddelbart efter befrielsen standset på gaden af Storm, som åbent og bramfrit sagde til ham: "Nå Madsen, nu må De hellere gå ud på realskolen og bede om at blive interneret." Og det gjorde Madsen.

Som tidligere nævnt blev i midten af året 1945 en værnemagerbil bragt til at eksplodere på et så ejendommeligt sted som i anlægget. Til denne aktion knytter der sig en lille munter historie, for hvis sandfærdighed dog ingen synes at ville stå inde, men som derfor alligevel godt kan være sand -og sikkert også er det. - Ejeren af bilen, en mand fra Ryde, havde indleveret denne til reparation hos en fagmand på Søndergade her i byen, fra hvis værksted den i

nattens løb blev fjernet og trukket ned i Anlægget og sprængt. Kort tid efter denne tildragelse ringede bilens ejermand for at høre til sin vogn: "Jo, den er færdig!" siger reparatøren. "Det var dejligt", svarer manden fra Ryde, "så kommer jeg ned og henter den". "Ja, gør det", siger reparatøren, - "men så må du hellere tage en sæk med til at have den i, for den er eksploderet".

En dag overværede en tysk soldat i købmandsforretningen "Postgården", at en kunde fik udleveret en flaske akvavit, og naturligvis ønskede soldaten så også at få en flaske. Ekspeditricen frk. Marie Nielsen, hvis broder den gang ejede "Postgården", lod ham imidlertid forstå, at brændevinen var forbeholdt forretningens faste kunder, da beholdningen kun var lille. Soldaten gik nu sin vej; men lidt efter kom han tilbage sammen med en officer, som bød frk. Nielsen udlevere ham den ønskede flaske akvavit, hvad damen dog stadig nægtede, idet hun gentog sin oplysning fra før om, at de faste kunder havde fortrinsret. Så trak officeren sin pistol og sigtede på frk. Nielsen for at tvinge hende til kapitulation, men det nyttede intet - hun lod sig ikke forskrække, hvorfor tyskeren som en sidste udvej gik over til at true med husundersøgelse. - "Ja værsgod", lød svaret, "undersøg bare!" Resultatet blev, at de to elskværdige herrer måtte gå med uforrettet sag.

Hos en anden kvindelig købmand, der bor på Søndergade, var de tyske soldater anderledes velsete kunder, men en dag kom en af dem til at prikke en skål, som han købslog med fru en om, i stykker med sin bajonet, og se om fyren havde til hensigt at erstatte skaden! - Han gik ganske roligt sin vej, og det gode dansk-tyske venskab fik et alvorligt knæk. Fruen beklagede sig til en tysk officer, som den følgende morgen lod sine folk, afdeling efter afdeling, gøre holdt udenfor forretningen, for at dens indehaverske kunne udpege den skyldige iblandt dem, men han var der ikke. Hvordan det senere gik, og om købmanden nogen sinde fik erstatning for sin skål - det melder historien intet om.

En aften tog en ældre, beruset bødkersvend sig ikke i vare, da han passerede forbi kommuneskolen, og resultatet blev, at han drattede ned i hullet til den tyske vagtpost, som her sad og kukkelurede samtidig med, at han forskriftsmæssig pegede ud imellem folks pusselanker med sin bøssepipe. Hvad der skete mellem de to, sandsynligvis lige forfærdede herrer i de næste minutter, er ikke godt at vide, men man kan sikkert gå ud fra som givet, at bødkerens liv i nogle sekunder har hængt i en tråd. Til alt held mestrede manden det tyske sprog - havde vel i sit omflakkende liv også været på valsen i Tyskland, og derved klarede han sig ud af den vanskelige situation. Men soldatens bøsse gik af.

Fraternisering mellem mænd (gifte og ugifte) ud af vor by og kvindelige tyske flygtninge tog sin begyndelse, da de tyske soldater var borte og flygtningene overflyttet til kommuneskolen. Beboerne på den vestlige side af Skolevej, hvis havegræder afgrænser skolens legeplads mod øst, vil kunne tale med herom. Heldigvis blev flygtningene sendt andetsteds hen allerede 3½ måned efter fredsslutningen, og dermed ophørte de skandaløse tilstande; men de mest trofaste blandt parrene holdt dog forbindelsen i live længe efter, og mange af de implicerede herrer rejste til Karup og besøgte den elskede.

En dag, da bomberne eksploderede i et livligt tempo på banelinien, var en af vore frihedskæmpere, som ikke havde været med til at udlægge disse, på vej hjem fra sit arbejde i oplandet. Hjemkommet til Vinderup blev han standset af vrede tyskere, som spurgte ham om, hvor han kom fra, og da han havde gjort rede herfor, blev der spurgt, hvor han boede henne. "Derude", sagde Jensen, som vi kan kalde frihedskæmperen, og gjorde en håndbevægelse ud ad Sevelvej. Tyskerne ville have nærmere besked, og en af dem slog derfor følge med Jensen hen ad gaden og videre ud ad landevejen efter Skovlund til. "Er vi der ikke snart?" spurgte tyskeren af og til, men frihedskæmperen, der ikke ønskede at røbe sin bopæl, rystede hver gang på hovedet og pegede fremad, samtidig med at han halede ud det bedste, han havde lært. Vejen blev tilsidst tyskeren for lang, eller han frygtede for at danskeren ville lokke ham i en fælde - i hvert fald opgav han følgeskabet og vendte tilbage til Vinderup. Da han måtte formodes at være nået hjem, gjorde Jensen ligeledes omkring og begav sig i smug tilbage til byen.

Der skulle hengå flere dage efter den 5.maj, inden vi fik vore befriere englænderne at se, og så skete det endda kun i ny og næ, om man var heldig. Britisk indkvartering fandt overhovedet ikke sted i Vinderup når bortses fra, at nogle engelske fodboldspillere fra det i Karup stationerede Royal Air Force, der i sommeren 1945 spillede et par kampe her i byen mod V.I.K., var indkvarteret hos privatfolk de dage, kampene foregik. - Begge disse kampe samlede naturligvis stor tilslutning. Her var jo nemlig lejlighed til for første gang rigtig at tage disse uforfærdede Hitlerbetvingere i øjesyn, og der rådede da også den allerbedste stemning både inden for og uden for snorene. Måske er det ikke af interesse for en større kreds, men bemærkes må det ikke desto mindre alligevel, at Vinderup spillede den første kamp uafgjort 2-2 og vandt den sidste nogle uger senere meget overlegent med 7-0 eller 7-1.

Frihedskæmperen fortæller

En beretning om besættelsestiden i Vinderup er jo ikke fuldkommen, med mindre den også omhandler sabotørernes indsats, men da jeg mangler de nødvendige forudsætninger for at kunne skrive dette epos i hele dets omfang, må det overlades til en mere erfaren skribent. Jeg indskrænker mig da til, for dog at berøre emnet, ganske simpelt at lade en af sabotørerne selv nedskrive, hvad han endnu erindrer om sin og kammeraternes indsats i den underjordiske frihedskamp, og i det følgende ser man resultatet. Sabotøren, som har været så venlig at nedskrive sine oplevelser til nærværende beretning, er en ung mand her fra byen, hvis dæknavn under besættelsen var Marius. Det bemærkes at intet nævneværdigt er ændret i hans manuskript, der kun omhandler aktioner, han selv har været med i; alt står her med hans egne ord, således som det blev nedskrevet efter hukommelsen i vinteren 1948-49. Kun har jeg fundet det nødvendigt for tydelighedens skyld hist og her at anbringe et punktum i stedet for fortællerens alt for dominerende kommaer. Disse små ombytninger får Marius bære over med.

Samme Marius præsenterer til en begyndelse sine 15 gruppekammerater, hvis dæknavne var som følger: Kristian (leder), Gustav, Sofus, Gunnar, Gotfred, Henrik, Ib, Arne, Niels, Asger, Morten Theodor, Elias, Børge og Storm og oplyser, at hele skaren af frihedskæmpere beløb sig til 43 mand.

Marius' beretning

Vinderup-gruppen lededes i begyndelsen fra Struer og bestod af ca. 16 aktive medlemmer, men overgik ret hurtigt til egen ledelse. Gruppen har beskæftiget sig med jernbanesabotage, sprængning af biler tilhørende værnemagere, våbenedkastning og dertilhørende transporter m.m. Jeg har deltaget aktivt i heromstående, og grunden til, at jeg gik med, var i første instans den, at jeg efter at have siddet et år i tysk fangenskab, anklaget for "fornærmelse mod det tyske rige og fører", var kommet til at hade dem, og dernæst for at være med til at befri landet for dets undertrykkere og sidst men ikke mindst, at jeg ville have skammet mig, hvis jeg ikke havde været med!

Jeg kom til Vinderup i september 1944 og kom med i gruppen her med det samme. Jeg fik besked igennem min far om at komme op til Kristian (lederen), han ville tale med mig, og da han vidste, at jeg havde siddet i tysk fangenskab, mente han, at jeg nok ville være med, og han viste mig vort depot, det var dengang næsten tomt, og fortalte om, hvori vores opgave bestod. Og nogle få dage efter kom der besked om, at i aften kl. 23.30 skulle vi være på pladsen. Englænderne ville komme med våben til os. Jeg holdt ikke fyraften før kl. 23, så jeg skulle have travlt for at nå derud til tiden, der var ca. 6 km at cykle. Jeg kørte alene, de andre var taget derud. Da jeg passerede vejen, der drejer til Ejsing, holdt der en tysk motorcykelpatrulje og lyttede til den svage brummen, der var begyndt i vest. Jeg skyndte mig at komme derud og fløjtede vor kendingsmelodi (Jeg kommer li' fra Svendborg av), og vagtposten fløjtede igen og lod mig passere ned på heden, hvor jeg fortalte til lederen, at der holdt en tysk motorcykelpatrulje ude på landevejen i luftlinie ikke mere end ca. 1½ km væk. Han spurgte, hvor mange der var, og da jeg sagde 3, sagde han "dem skyder vi". Da våbnene var smidt, og vi havde læsset dem på bilen, kørte der to mænd ca. 300 m foran bilen. De skulle så lyse bagud med en lommelygte, hvis der var noget, og ellers var der posteret vagter langs med landevejen det sidste stykke før Rydhave. Da vi så var kommet ned i skoven med sendingen og havde sat 2 vagtposter ud 2 forskellige steder i skoven, begyndte vi at læsse af. Det var et hårdt arbejde; vi skulle bære containerne ca. 50 m, og de vejede op til 300 kg. Da vi havde arbejdet en lille times tid, kom den ene vagt løbende og fortalte, at skoven var omringet af tyskere. Vi blev selvfølgelig lidt chokerede, men kun et øjeblik, så fik vi fat på vores våben og et par håndgranater i lommen, og da vi så næsten var færdige, kunne vi høre fodtrin inde i skoven. Vi blev enige om at gå sønden ud af skoven med ordrer til, så snart vi så noget forude bevæge sig, at skyde. Da vi var i udkanten af skoven, så vi nogle høje skygger der. Vi kravlede frem på maven og ventede på, at de skulle bevæge sig; men det viste sig at være træer, der var savet midt over og havde netop mandshøjde. Vi fortsatte så ud i engen, hvor vi skulle over en å. Kristian var den første, der skulle gå over. Der var kun et bræt, og han sagde nok så flot, "nu skal i bare se far her", og med disse ord forsvandt han ned i åen. Det eneste, der var at se af ham, var hans arm og så maskinpistolen. Da vi var kommet over alle sammen, holdt vi stille og rådslog om, hvad vi nu skulle gøre og blev så enige om, at vi skulle gå 2 og 2 i forskellige retninger og med nogle minutters mellemrum. Våbnene blev overdraget til Kristian, Gustav og Morten, som så skulle grave dem ned i Handbjerg. Jeg fulgtes med Gunnar over engene til Handbjerg Hougård og

derfra ud til landevejen og med den hjem. Da vi kom i nærheden af Kærhuset mellem Vinderup og Handbjerg, var der noget lys, der blinkede derhenne, og vi tænkte, nå der har vi nok tyskerne. Så vi gik over banen og hen til Hedetoftgårdene og fortsatte så ad moserne til Vinderup; men det var bælgmørkt og næsten ikke til at finde vej. Da vi kom til et lille hvidt hus, mente jeg, at nu kunne vi finde vej hjem, og vi fortsatte så; men pludselig forsvandt Gunnar i en mosegrav. Jeg fik ham dog snart op igen og vi gik videre. Da vi havde gået en ca. 2 timer, og vi stadigvæk ikke var kommet til Vinderup, var vi klar over, at vi var gået vild, og et øjeblik efter kom vi til det lille hvide hus igen. Vi var altså gået i en cirkel i 2 stive timer imellem mosegravene. Så gik vi hen til landevejen og fortsatte med den til Vinderup.

Jeg var i vagtværnet på det tidspunkt og havde selvfølgelig truffet aftale med den vagthavende om, at jeg om natten skulle ud at besøge en pige, så da jeg om morgenen kl. 7 kom hjem og så forfærdelig ud om benene, grinede han og spurgte, hvor pokker jeg havde været henne, og jeg måtte så fortælle en historie om, at jeg måtte gå over en plovmark og noget andet sludder. Hen på formiddagen var Morten sendt til Rydhave for at opsnuse, hvordan det stod til, og han gik så ned i skoven med en økse og en sav på nakken og kom ned til stedet, hvor bilen stod og vore cykler og jakker lå. Der var stadig ingen tyskere at se, men for en sikkerheds skyld tilkaldte han sognefogeden i Ryde (Laurids Moesgård), og de gik så sammen derned, hvor sognefogeden højt sagde: "Hvad er det her for noget, det er vist illegalt våben. Det må vi have meldt til tyskerne". De undersøgte derefter, om der skulle ligge nogle tyskere på lur, men det gjorde der ikke, så vi fik fat i al disponibelt mandskab og fik hurtigt alting bragt på plads. Kort tid efter var der ingen, der kunne se, hvad der var foregået om natten. Det var den første gang, vi her i Vinderup fik våben, og nu, da vi var sluppet heldigt fra det, fik vi blod på tanden og fik et par sendinger mere inden jul. Det var mest sprængstof P.E.2 og dertil hørende materiale. Vi kom så til nytårsaften 1944-45 og havde selvfølgelig planlagt, at vi skulle til fest; men så blev der en streg i regningen. Da Gunnar og jeg ville om til Sofus og Theodor og lave lidt løjer med dem, blev vi kaldt over til Theodor og fik der besked om, at vi om natten kl. 23.20 skulle stille på nedkastningspladsen. Tyskerne havde først på aftenen holdt øvelser i Vinderup og omegn og havde indtaget byen. Der havde været et skyderi og en trampen af sømbeslåede støvler; men kl. 23.20 mødtes vi alle på pladsen, 14 fra Vinderup og 6 fra Struer, og lidt før midnat kom vor maskine sejlene hen over trætoppene nøjagtig mellem de samme to trætoppe, som han plejede. Men mod sædvane blinkede han med lys både i hale og vinger og åbnede en klap i bunden og svingede med en lygte ned til os for at ønske os glædelig nytår. Han kredsede en gang rundt og smed så 12 container; det er et flot syn en måneklar frostnat. Da vi så havde læsset det hele på vognen, blev vi enige om at køre direkte med landevejen igennem Vinderup, ellers kørte vi altid tværs over landevejen og igennem Egebjerg og Ejsing og ud over Landting mark og så op igennem Vesterbjerg og så ud på landevejen det sidste stykke før Rydhave. Det var her, vi havde vagtposter ude det sidste stykke vej.

Efter jul begyndte vi så med sabotagen, og den første sprængning blev foretaget ved Mårbjergs plantage mellem Handbjerg og Vinderup og lykkedes 100 %. Det drejede sig om 4 bomber, de 3 var anbragt på skinnerne og den fjerde på en telegrafmast for at se virkningen deraf, og derefter fulgte det slag

i slag med sprængningerne. Vi fik oplysningerne fra portør Riis på stationen, og anden gang vi foretog sprængning af banelegemet, var vi et hold på begge sider af Vinderup. Meningen var, at vi øst for Vinderup skulle sprænge skiftesporene; men mens vi stod og var ved at anbringe bomberne, skiftede de sporene inde fra stationen, så vi nær havde fået fingrene i klemme, og så blev signalet hejst. Vi var ikke helt klar over, om det var et "rent" tysk tog, eller der var dansk personale med, så af forsigtighedshensyn gik vi bagom, da toget var kørt ind, og lagde bomberne. Mens vi så var ved at anbringe dem, hørte vi drønene fra det hold som var vest for byen. Aftalen var, at vi skulle sprænge kl. 2 nat, men på grund af toget var vi blevet lidt forsinket. Da så banen var sprængt foran toget, begyndte det at bakke; men så begyndte vore bomber at drøne, og toget var spærret inde. Det viste sig dagen efter at være et tysk godstog. Mens vi sad på banelegemet og havde fået bomberne anbragt, blev der markeret med et pistolskud, når vi skulle tænde lunterne, og da så pistolskuddet lød, tændte vi. Gunnar og jeg var først færdig og sprang ned af skråningen og over hegnet; den eneste, der var tilbage på banen, var Elias, han kunne ikke få lunterne (der var 2) tændt, men omsider begyndte det da at sprutte fra dem, og han sprang over hegnet. Få sekunder efter ham lysglimt og derefter drønet fra den første bombe og derefter 11 til. Vi andre smed os fladt ned, men Elias gik med hatten omme i nakken og snakkede om, at det var varmt. Da vi så gik hjem, skiltes vi i to hold. Det ene gik ad Skovlund mejeri, og vi andre omkring sportspladsen. Ca. 8 dage efter fik vi atter ordre til, at banelegemet skulle sprænges, og jeg fik 2 mand med øst for byen; det var Gotfred og Henrik. Vi havde fire dobbelte bomber hver og blyanter til at indstille dem med, og vi havde ordre til først at måtte "trykke" blyanterne kl. 24. Da vi kom derud, var kl. kun 23.23, og vi anbragte vore bomber og var færdige ca. 23.45, altså der var et kvarter til, at vi måtte "trykke". Men af en eller anden grund havde jeg på fornemmelsen, at vi skulle "trykke" med det samme og så se at komme afsted. Det gjorde vi, og vi var ikke mere end lige kommet over hegnet, da der kom en tysk patrulje på 6 mand. Vi lykønskede hinanden med, at vi var kommet væk fra banen rettidigt. Da vi så nåede ind til byen, gik vi tværs gennem folks haver og ud til Søndergade, hvor vi så kiggede efter tyske vagtposter. Da vi så mente, at vejen var fri, skyndte vi os over gaden og skulle til at dreje ned i Anlægget, da vi pludselig hørte et "halt". Vagtposten kom hen til os og spurgte, hvor vi kom fra, og ville se legitimationskort. Jeg havde hele 3 på mig, men heldigvis ville han ikke undersøge os. Vi sagde så godnat og forsvandt ned i anlægget og bagind hos Gotfred. Vi var ikke mere end lige kommet ind, før den første bombe gik og derefter gang på gang hele natten, og tyskerne blev helt vilde af raseri. En del af dem styrtede ned i anlægget og fyrede løs med riflerne. Enhver, der blev mødt på gaden, blev slæbt med om i skolen til forhør. Jeg blev hos Gotfred og Henrik om natten, da det var umuligt at komme hjem til mig selv. Den sidste bombe gik først kl. ca. 8.30 dagen efter, det var en fornøjelse at høre på. Nogle dage efter fik jeg ordre til at tage til Struer for at hente to danske officerer, som rejste rundt og gav instruktionskursus i sprængning og behandling af våben. Jeg skulle møde dem på banegården og skulle have en avis under venstre arm, og den ene af officererne skulle gå med en avis i højre hånd. Han skulle så komme hen til mig og præsentere sig som handelsrejsende fra Blad & Co. og ville sælge støvsugere. Da jeg kom på stationen stod de der og ventede, og han kom som aftalt og præsenterede sig, og så gik turen til Rydhave, hvor vi om aftenen samledes allesammen og fik et

godt udbytte af instruktionen. De tog så med til Vinderup om natten og sov hos mine forældre. Næste dag fortsatte de så til Skive; men de var jo blevet set, og snart gik snakken, at der havde boet sabotører hos os om natten, og jeg blev da nødt til at flytte hjemmefra om natten de sidste 3 måneder før kapitulationen. Så fulgte sprængningen af to værnemagerbiler, som begge blev ødelagt totalt. Vi havde forinden sprængningen flyttet dem så langt fra husene, at vi ikke mente at kunne forårsage ravage andre steder.

Dernæst fik vi ordrer til at hente ca. 2.500 l benzin i D.D.P.A.s depot i Struer. Det skulle gøres om dagen og helst, når der var god trafik, så vi bestemte at det skulle være lige før kl. 17. Der gik så en mand og patruljerede deromme hele dagen, og vi cyklede ud til Ejsingvejen. Vi var fem mand: Storm, Ib, Niels, Gunnar og jeg, og vi lagde os i 3 hold; to på to og så mig ene ved Ejsingvejen med 200 meters mellemrum. Vi skulle så, når der kom en lastvogn, vi kunne bruge, holde den op; men vi lå der en hel eftermiddag, og der kom ingen undtagen en tysk, men den var fyldt med tyske soldater. De holdt ganske vist uden for Gunnar og Ib, som lagde sig på maven over deres maskinpistoler. Det blev altså ikke til noget den dag, og da vi kom hjem med uforrettet sag, blev aftalen den, at jeg næste dags formiddag skulle cykle til Sahl og få vognmand Chr. Jensen, Sahl, til at køre. Da jeg kom derud, var han ikke hjemme, og hans kone spurgte, hvad det drejede sig om, og jeg fortalte, at det var et læs kartofler, vi skulle have kørt. Omsider kom Jensen hjem, og jeg sagde rent ud til ham, hvad det drejede sig om. Han var selvfølgelig ikke glad ved tanken om at skulle pludselig med til et "hold op", men enden blev, at han lovede at være ved Handbjerg kl. 15 om eftermiddagen. Da han kom, havde vi generatorbrænde med til ham, det havde jeg lovet om formiddagen. Han kørte så først til Sahl og læssede de varer af og kom så tilbage, og vi kørte til Struer og fortsatte ned på havnen og hen til depotet, hvor vi kørte ind og sprang af og holdt folkene op. Der var en bil fra C.B.U., 8 menige og 2 officerer, og dem satte vi så i arbejde med at læsse benzinen. Elias stod inde på kontoret og holdt personalet op. For en sikkerheds skyld havde han taget røret af telefonen og stoppet den i lommen. Da vi så var på vej hjem, kom han pludselig i tanker om, at han havde glemt at lægge røret fra sig, og dagen efter rejste han til Holstebro for at sende den. Transporten hjem forløb uden episoder. Nogle dage efter var vi igen ude efter våben. Vi havde nu fået et pejleapparat, som kunne pejle maskinen i ca. 100 km omkreds, og apparatet kunne kun opfanges af engelske flyvere. 8-10 andre maskiner tog så retningen til deres respektive pladser efter den. Vi skulle så begynde at sende ½ time før den normale tid og ½ time efter, for at de kunne orientere sig. Da så vor egen maskine kom, begyndte den at kredse over os. Den gik højere, end den plejede, og vi lyste de aftalte signaler op til dem. Han fløj så op mod vinden for at kaste, men ventede for længe, og følgen blev, at alle 24 containere havnede i træerne. Vi havde et forfærdeligt mas med at få det slæbt ud, og da vi endelig mente os færdige, manglede der 3 containere. Dem kunne vi ikke finde, og Kristian sagde så, om der var 2 mand der frivilligt ville holde vagt derude om natten for så om morgenen, når det blev lyst, at finde dem. Jeg meldte mig sammen med en radiotelegrafist fra Struer. En times tid efter, at de andre var taget afsted, så vi pludselig, at der blev tændt et par lygter ude midt på pladsen, og vi begyndte så at kravle derud for at se, hvad det kunne være; men inden vi nåede derud, var de slukket, og der var ingenting at se. Så om morgenen kravlede vi op i de højeste træer og fandt snart de sidste 3 containere. Vi

camouflerede dem så godt vi kunne, og cyklede så hjem og aflagde rapport. Aftalen blev så, at vi skulle hente dem om aftenen, når det var blevet mørkt. Det gjorde vi, og der skete ikke noget, før Gunnar og jeg var kommet hjem til Vinderup. Vi sagde godnat til hinanden ved Kapelvej og kørte hver især hjem. Da jeg var kommet hjem og skulle til at gå i seng, hørte jeg et skud, men jeg tænkte ikke nærmere over det og gik i seng og faldt i søvn med det samme. Så da jeg om morgenen skulle på arbejde og kom ned i stuen, ligger Gunnar der, og Theodor sidder og sover i en lænestol. Jeg blev jo noget forvirret og spurgte, hvad der var i vejen, og Gunnar fortalte, at da han var kommet hjem og havde sat sin cykel, brølede pludselig en stemme "halt", og Gunnar stod så stille. Men vagten gør så et ladegreb og skyder, og kuglen rammer Gunnar i bagdelen og går gennem hans tegnebog. Så gør Gunnar hurtigt omkring og springer over en hæk og af sted ud på Sevelvej og hjem til mig, hvor han banker på vinduet ind til mine forældre, som står op og får fat på lægen (Theodor). Gunnar var dog ikke ringere, end at han dagen efter, da jeg fik ordre til at sprænge banen om eftermiddagen, ville med. Vi anbragte 2 bomber med en halv times blyant og en med 3 timers ventetid og så en i grøften, der skulle springe efter 1½ times forløb, nærmest for at jage arbejderne væk, når de var begyndt at reparere. Jeg stod oppe på en bakke i Bjert og kunne se ud over banelegemet og ventede på, at den i grøften skulle komme, og præcis kl. 20 kom den med et mægtigt brag. Hele flokken af arbejdere og tyskere forsvandt i vildt løb ind i plantagen, der stødte op til banen og toget. En tysk troppetransport, dog med russiske og polske soldater, holdt inde på stationen, og de strålede over hele ansigtet, da de hørte drønet. Den sidste bombe fandt de og afmonterede den!

Vi fik atter nogle sendinger våben, hvoraf nogle gik til et depot imellem Handbjerg og Struer og resten til Rydhave; men vi kom af med det lige så hurtigt, som vi fik det ned. Sønderjylland fik en del og Lemvig-Struer-Holstebro-Skive og flere steder, så der var god aftræk på det. Vi havde gravet endnu to store depoter i Rydhave skov, og vi fortsatte med sprængningen af jernbanen. Da vi nåede hen ad maj, blev der rigtig gang i transporterne. Vi var i Skive med en stor sending våben og skulle så også til Lemvig med en stor sending. Det var den mest spændende og dramatiske tur, vi havde været ude på, og noget af et mirakel, at det gik godt.

Kristian spurgte, hvem der frivilligt ville med på turen til Lemvig, og selvfølgelig ville vi med alle som en. Der blev udtaget 11, som skulle med, og vi startede fra Rydhave kl. ca. 23 med lastbil. Der var udkommanderet ca. 65 mand fra Struer-Nr.Nissum-Humlum og Lemvig, som stod med ca. 2 til 400 meters afstand. De skulle stoppe os, hvis der var noget. Da vi så passerede Gimsing Brugsforening og kørte lige ud til Holstebro-Struer landevejen, blev vi stoppet 300 meter før denne og fik den besked, at i svinget stod 4 tyskere fra feltgendarmeriet. Vi rådslog et par minutter og blev enige om at køre videre og se, hvordan det ville gå. Da vi kom op til svinget, stod de 3 tyskere med rød lygte og ville stoppe os, og vi kørte så næsten i stå i svinget. Men pludselig for vognen frem og rundt i svinget samtidig med, at tyskerne begyndte at skyde på os. Der var så seks af os, der tømte magasinerne på maskinpistolerne, og resten lå på bunden af vognen. med håndgranaterne parat, men de kunne ikke komme til at smide dem, fordi kuglerne peb over hovederne på os. Storms maskinpistol blev ramt af 5 fuldtræffere; men han selv kom intet til. Det var

nærmest et mirakel, og Elias, der havde ligget i bunden, fik nogle tomme patronhylstre ned i nakken. Han troede, at han var såret og tænkte så, at nu skulle de få det glatte lag, og fyrede hele magasinet på 31 skud af på dem. De to af tyskerne blev skudt, og de andre to skyndte sig ned i grøften. Da vi så var kommet ca. 1½ km fra stedet, gik motoren i stå og det viste sig, at tyskerne havde haft held til at ramme strømfordeleren, og vi var således afskåret fra at fortsætte. Vi sprang allesammen af vognen og begyndte at skubbe den frem og drejede så med den første sidevej, vi kom til. Vi fortsatte med den nogle hundrede meter ned til en lille gård (Grøneng). Så skubbede vi vognen om i gården og vækkede folkene, som søvngigt spurgte, hvem det var. Vi svarede og sagde, at det var frihedskæmpere, og at vi havde en lastbil, som vi skulle have gemt i laden, eller hvor det nu bedst kunne lade sig gøre. Nu kom manden op og de øvrige af gårdens beboere. Manden sagde rent ud, at det var han ikke glad for, og om det var os, der havde skudt for en lille halv time siden. Det kunne vi jo ikke nægte. Men hvad så, hvis tyskerne kommer nu, sagde han. Vi svarede, at vi jo var så mange, at vi nok skulle holde dem på afstand, og desuden havde vi sat vagtposter ud, så vi ikke skulle blive overraskede. Vi kiggede lidt på lokaliteterne og fandt en stor halmstak bag ved laden. Den fandt vi egnet til at dække lastvognen, og nu var manden blevet helt ivrig efter at hjælpe os med at skjule vognen. Vi tog så fat med at læsse halmstakken over vognen. Det tog os en lille time, og da vi var færdige, var der ingen, der kunne se, hvad der var foregået. Vi blev enige om at gå over til Store Hillersborg, hvor chefen og næstkommanderende opholdt sig. Vi begyndte at gå, efter at vi naturligvis havde sagt farvel til manden og lovet, at det hele skulle blive afhentet næste dag. Vi gik over markerne og ud til landevejen, som vi skulle over. Det var ikke så nemt, for tyskerne var helt tossede. De fløj forbi os på motorcykler og i biler; men da vi mente, at nu var der et lille ophold, skyndte vi os over vejen, og vi var ikke mere end lige kommet over, da en tysk bil for forbi. Da den var væk, rejste vi os op af grøften og fortsatte hen over marken. Her var en bæk og en ca. 5 meter høj skrænt, vi skulle over, og jeg husker, at Elias ikke rigtig kunne komme over bækken. Jeg rakte min maskinpistol over til ham og holdt så selv i den anden ende og talte til tre; men han fik dog det ene ben under vandet. Vi gik så videre over markerne og sprang over pigtråd, og omsider kom vi til en gård, som vi mente, var Store Hillersborg. Vi bankede på vinduerne og spurgte, om det var Store Hillersborg, men vi fik et nej. Det var et par hundrede meter længere fremme. Vi gik videre og kom så i nærheden af en gård, som vi blev enige om, var Store Hillersborg. Pludselig så vi en mand komme på cykel ud fra gården, og vi smed os alle ned, mens Storm gik hen til ham og spurgte, om det var Store Hillersborg. Han fik et bekræftende svar, og med et genkendte han manden som en af Struers frihedskæmpere. Han fulgte med os tilbage, mens han fortalte, at chefen og næstkommanderende og Mads Hillersborg var skyndt sig at løbe hjemmefra, fordi der var blevet ringet fra den gård, hvor vi først var inde. De havde sagt, at det var Gestapo, der var ude, og havde spurgt efter Store Hillersborg, og så var de flygtet ud i engene for så senere at gå til førstnævnte gård.

Da vi så kom ind i gården og bankede på, kom fru Hillersborg ud og lukkede op og spurgte, hvem vi var. Hun kendte dog flere af os, og det varede ikke længe, inden vi var indenfor. Fru Hillersborg gik dengang og var gravid, og vi beundrede hende for den måde, hvorpå hun tog imod os. Hun ville lave kaffe

til os, men det sagde vi nu alle nej tak til. Vi begyndte derimod at indrette os for natten, efter at vi havde sendt 3 mand hjem pr. cykel for at underrette vore pårørende om, hvordan det stod til. Gotfred og jeg fik en hel stue for os selv, han fik en træbænk, men jeg fik den bedste plads i hele huset, nemlig en divan. De andre sov på gulvtæppet i dagligstuen. Vi havde alle vore våben parat, hvis der skulle komme tyskere; men det gjorde der ikke og vi fik en rolig nat. Om morgenen kom der en ung mand på cykel ind i gården. Han var sendt fra den gård, hvor vi først havde været om natten. Han forhørte sig, om der var "gæster", og det var der jo. Da han så fik at vide hvem, skyndte han sig tilbage og et øjeblik efter kom chefen, næstkommanderende og Mads Hillersborg, og vi aflagde så rapport. De fik så fat i en vogn og blev kørt til Rydhave, hvor vi atter måtte berette om nattens hændelser. Vi var da nået hen til den 2.maj 1945. Samme aften var vi igen på en våbentransport til et lille hus ved Livbjerggård strand; det forløb uden hændelser. Den 3.maj om eftermiddagen stod vi fire nede i skoven og skød til måls efter en spand. Pludselig hører vi skud oppe fra landevejen. Vi troede i første omgang, at det var Storm, men da han kom ned til os, og vi spurgte, sagde han nej. Det var en bilfuld tyskere, som var kommet kørende, som de havde skudt ned i skoven. Så kom meddelelsen i radioen den 4.maj om aftenen og vi åndede lettet op. Det var som om en tung byrde blev kastet af vore skuldre. Ganske vist vidste vi jo ikke, hvordan de nærmeste dage ville gå, men alligevel var vi ovenud glade, for at freden nu endelig var kommet. Dermed var spændingen udløst. Den 5.maj om morgenen fik vi alle 43 våben udleveret og fik vore opgaver tildelt. De sidste 27 mand var med i militærgrupperne, som havde deltaget i instruktion og behandling af våben og havde gjort våbnene rene for fedt, når vi havde fået dem ned. Den 5.maj kom der også et tog med tyske flygtninge, som vi forsøgte at sende videre. Da dette ikke kunne lade sig gøre, blev de interneret i skolen, hvor vi måtte gå vagt (et meget utaknemligt arbejde), og ca. 14 dage senere blev halvdelen af vore folk sendt hjem, og vi andre fortsatte så til midten af august.

Illegalt bladarbejde.

Det illegale bladarbejde i Vinderup under besættelsen må også have sit kapitel i nærværende skrift. Hertil har jeg gennem en samtale med en vis frk. J. (Kathrine Jensen) i tide sikret mig det nødvendige materiale. Denne modige dame bor i en af sidegaderne i eget enfamiliehus og er selverhvervende (hjemmearbejde), noget som alt sammen gav gode betingelser for hendes underjordiske arbejde. Frk. J. svarede beredvilligt på de spørgsmål, hvormed jeg udfrittede hende dette angående.

- Her er, hvad der kom ud af anstrengelserne:

1. Hvordan opstod hos Dem tanken om at gå ind i det illegale bladarbejde?

- Fængslingen af danske politiembedsmænd fik mig på den tanke at - nu skulle det være: Jeg havde tænkt noget over det før, men først nu tog jeg skridtet.

2. Hvordan kom De ind i det?

- Jeg kendte en familie i Løgstør, der var gået ind i kampen mod fjenden.

En dag, jeg befandt mig i denne by, meldte jeg mig hos vedkommende familie og tilbød min "arbejdskraft" samt tilføjede, at det illegale bladarbejde ville passe mig bedst.

3. Hvorfra fik De bladene?

- Bladene fik jeg direkte fra Ålborg. Her kendte man min adresse, men jeg kendte ikke Ålborgadressen. Bemeldte Løgstørfamilie var mellemmand mellem leverandørerne og mig. Skulle jeg have sendt en eller anden meddelelse til Ålborg, måtte den gå igennem Løgstørfamilien, som havde bragt forbindelsen med Ålborg-centralen i stand.

4. Drejede det sig om mere end een illegal avis?

- Nej.

5. Hvad hed den?

- "Frit Danmark". Samme blad fik jeg også senere leveret fra Struer.

6. Hvor ofte modtog De bladet?

- Een gang om ugen. Forsinkelser kunne dog sommetider indtræffe. Min adresse var nemlig ikke opnoteret i Ålborg, men kun indprentet i hukommelsen hos de folk, der forestod forsendelsen til mig. Når disse blev taget af tyskerne eller tvunget til flugt (noget sådant kunne jo af og til ske) og derfor udeblev, måtte jeg via Løgstør på ny gøre Ålborg opmærksom på min eksistens og søge forbindelsen genoprettet.

7. På hvilket tidspunkt af døgnet blev de illegale blade fortrinsvis ombåret?

- Fortrinsvis mellem kl. 24 og 2. Mange blev også pr. post sendt udenbys, og hver konvolut indeholdt da gerne fra 2 til 5 aviser. Penge til porto og konvolutter måtte jeg selv skaffe udveje for, og mange af mine bekendte var da så venlige at forstrække mig med midler til dækning af de fleste af disse udgifter.

8. Omdelte De selv bladene?

- I perioder var jeg ene om det.

9. Hvor mange bistod Dem med arbejdet?

- Til at begynde med var jeg alene, så fik jeg hjælp af to unge mænd, hvilket var meget velkomment. En af dem kom dog senere på skole, og den anden blev aktiv sabotør og måtte trække sig ud af bladarbejdet, hvorfor jeg selv igen kom mere i aktivitet. Man måtte nemlig ikke under besættelsen samtidig være beskæftiget med sabotørvirksomhed og illegalt bladarbejde, men skulle, når sådanne tilfælde forelå, trække sig ud af det sidste, når det ellers kunne ske uden, at bladarbejdet derved standsede.

10. Var ombærernes udseende ved nogen lejlighed maskeret?

- Nej.

11. Blev De eller Deres hjælpere nogen sinde genkendt på de steder, hvor bladene afleveredes?

- Ja, både jeg og den ene af mine medhjælpere er blevet genkendt en enkelt gang hver. Mit eget tilfælde formede sig således: Jeg var en nat ved 1-tiden på vej hjem efter en omdeling, og da jeg kom til Vestergade, ville jeg som afslutning på nattens arbejde kaste bladet ind gennem brevsprækken hos en familie her. Uheldigvis anede jeg ikke, at fru netop på dette tidspunkt stod i

den mørke gang i færd med at trække sin frakke af. Da bladet dumper ind, åbnede hun resolut døren for at se, hvem det sene "postbud" var. Jeg blev straks genkendt, og fruén fortalte fluks sin mand, har jeg siden erfaret, at nu vidste, hun hvem det var, der delte illegale blade om. Manden, en ung murer ved navn N. Kristiansen, var så fornuftig at påbyde sin kone absolut tavshed, og hendes opdagelse fik da heller ingen skadelig indflydelse på mit senere arbejde. - Gotfreds tilfælde har jeg mange gange taget mig en hjertelig latter over. - Hans kammerater lagde efterhånden mærke til, at han gerne blev noget rastløs sådan hen på aftenen, og det lå jo nær for dem at antage, det var, fordi en pige ventede på ham et eller andet sted. En af de unge mænd, lad os kalde ham Tage, besluttede derfor en aften at følge efter Gotfred for at se, hvordan stævnemødet spændte af, og hvem den foretrukne var. Det lykkedes ham at skygge kammeraten, lige til han forsvandt ind igennem min gadedør. På dette tidspunkt var klokken 23. Først kl. 24 gik Gotfred igen, og Tage, som fuld af undren havde ventet udenfor hele tiden, fulgte på ny uset efter ham og så ham kaste et eller andet ind gennem alle de brevsprækker, han kom forbi; noget som ikke bidrog til at mindske Tages forvirring. Da derfor Gotfred - stadig uvidende om sin tavse følgesvends nærværelse - efter en stunds målbevidst arbejde nåede dennes hjem og lod noget hemmelighedsfuldt forsvinde ind gennem sprækken også her, var lureren ikke sen til at komme ind og få konstateret, hvad det var, og dermed var han bragt på sporet af vort hemmelige arbejde. Bagefter skulle Tage naturligvis prale overfor Gotfred med sin opdagelse, men Gotfred lovede ham alle de tærsk, der kunne ligge på ham, hvis han ikke holdt mund med sin viden - ja han skulle sørge for, at ikke en eneste af Tages kammerater nogen sinde ville have noget som helst med ham at gøre mere, dersom han så meget som åbnede munden om det, han vidste.

Bagefter snakkede vi alle tre noget om, hvad vi skulle gøre ved Tage for at sikre os hans tavshed, og det blev foreslået, at vi skulle se at få ham draget med ind i bladarbejdet for på den måde at lukke hans mund, og dette lykkedes. Men efter een nats arbejde havde han fået nok og trak sig tilbage, men nu var han selv kompromitteret og tvunget til tavshed.

12, Følte De eller Deres hjælpere nogen sinde, at De blev skygget eller forfulgt af fjenden under omdelingen?

- Nej aldrig. Men efterhånden blev der lidt for megen snak iblandt folk om undergrundsarbejdet i det hele taget, og det blev derfor nødvendigt at udsende en advarsel til befolkningen. Advarselen kom til at lyde omtrent således: Advarsel. "Ti stille med, hvad De mener at have hørt eller set. Lad ikke stikkerne på grund af Deres snak få noget at løbe med. Mange gode danskere sidder i fængsel og koncentrationslejr af den grund. Derfor: Vil De være med i Danmarks frihedskamp, så hold mund!"

13. Var fjenden aldrig på sporet af Deres illegale bladcentral?

-Ikke det, jeg ved af.

14. Var der andre end De selv og Deres hjælpere, der vidste noget om Deres hemmelige arbejde?

-Ja, enkelte var indviet.

15. Og så et par episoder fra den spændende tid som afslutning på vor samtale?

- Ja. - De førnævnte løbesedler med en advarsel til befolkningen skulle jo omdeles, men dette viste sig ikke at være så let, da der på dette tidspunkt var mange tyskere i byen; Der gik blandt andet vagt igennem gaderne, og tyskerne greb ind, så snart de fandt en trafikant mistænkelig, og førte vedkommende hen på skolen til undersøgelse. Det blev derfor nødvendigt at sende en del af løbesedlerne pr. post, medens resten under omdelingen blev skjult i en muffe, som jo kunne tabes, hvis visitation skulle finde sted; men det gik nu udmærket. Ved skolen skulle der vises legitimation, og længere nede i gaden var der to soldater som råbte "halt". De kikkede jo lidt på det underlige par - en dame nær de 50 og en ung mand på 19 (Gotfred) - som var ude klokken godt 1 om natten, noget de jo fandt lidt mistænkeligt. Vi smilede lidt til dem og fik så lov at gå, og da vi havde passeret gadehjørnet, begyndte uddelingen på ny. Da vi så blev færdige med den gade også og skulle i gang med sidegaderne, kom der en cykelpatrulje. Den så os nu ikke, da vi i en fart kom i skjul, men vi listede alligevel hjemad og fortsatte så næste nat igen. Der var ikke mange, der talte om advarslen, de havde fået, hver især følte sig vel truffet. Der var mange, som troede, at det kun var dem, der havde fået den, og at dette måtte være, fordi de havde snakket over sig, så det var jo egentlig udmærket. Frihedskæmperne syntes ikke rigtig om ideen med at udsende advarslen, for de modtog den jo også; men da alle skulle have den, og vi ikke kendte navnene på alle dem, der var med i den underjordiske hær, måtte de altså lide den samme tort som de andre. Det var der ikke noget at gøre ved.

Engang jeg var udrejst i nogle dage, kom der en pakke blade til mig fra Ålborg, og da postbudet ikke kunne komme ind og aflevere den, hængte han den fra sig på gadedørens håndtag. Til alt held kom i tide en af mine bekendte forbi, som var inde i mine meriter, og så pakken, og hun var ikke sen til at bære den om i gården og lægge den ind på wc, hvorved hun gjorde ende på den fare, hvori jeg uden at vide det havde svævet.

Lidt om Rydhave.

Tyskerne gjorde sig under besættelsen store anstrengelser for at få fingre i Rydhave slot, som de fandt velegnet til indkvarteringssted for militæret. Et synspunkt som dog ikke deltes af ejerinden, fru Skibbild, der gjorde alt for at bevare det på danske hænder. Historien om denne dansk-tyske kontrovers er i korthed følgende: En dag ankom en stor bilfuld tyskere - officerer og menige - til Rydhave, hvor de over for ejerinden og dennes nevøer, Kristian og Svenning Elmholt, fremførte kravet om at få slottet udleveret. Det skulle være forladt inden 24 timer, da 200 soldater stod parat til at tage det i besiddelse. Ejerinden indvendte, at slottet var fredet i klasse A og derfor slet ikke måtte anvendes til det nævnte formål. Hvis tyskerne tvivlede om rigtigheden heraf, kunne de blot henvende sig til stiftsamtmand Herschend, Vejle. Tyskerne fastholdt ikke desto mindre kravet, men blev så spurgt, om de kunne fremvise fuldmagt, som berettigede dem til at forlange slottet udleveret, og det kunne de ikke. Der udveksledes endnu nogle Bemærkninger; men til trods for at tyskerne bruste op og brugte mund, måtte de dog trække sig tilbage med uforrettet sag og overlade deres modpart valpladsen. De lovede imidlertid at komme igen en anden gang.

Samme dag, som denne episode udspillede på slottet, skulle frihedskæmperen Marius sprænge to tyske lokomotiver, som man vidste ville passere igennem Vinderup. Han cyklede derfor til Rydhave for at hente de nødvendige bomber; men da han ankom hertil og så det store opbyd af tyskere, fik han med en vis skyndsomhed vendt næsen hjemad igen. Nogen tid senere indfandt repræsentanter fra værnemagten sig igen på slottet. Denne gang var man imidlertid forberedt, og alt var gjort for på ny at sætte fjenden stolen for døren og afvise angrebet. Ikke mindst frihedskæmpernes tilhold i skoven omkring det gamle slot nødvendiggjorde en sådan afvisning. Hvad der skete ved denne lejlighed, var omtrent følgende:

En kirkearkitekt Fritz, som den gang opholdt sig på Rydhave, samt frihedskæmperen Storm blev - i den hensigt at imponere tyskerne - majet ud som et par meget højtstående personer, hvis ord havde særlig vægt. De blev til eks. behængt med nogle gamle, men højst iøjnefaldende ordener. Storm, der var trukket i engelske knæbenklæder og lange støvler, skulle agere slotsinspektør, og kirkearkitekt Fritz slotsarkitekt. Storm fik til opgave højtideligt at melde tyskerne til "hr. slotsarkitekten", når de kom - og som sagt, så gjort. Tyskerne var synligt imponeret over modtagelsen og af de to "højtstående" herrer, men fremførte dog deres ærinde. Derefter viste "slotsinspektøren" gæsterne rundt i den ærværdige bygning, og kyndig som han måtte anses for at være i slige sager, undlod hans forsikringer om slottets uegnethed som indkvarteringssted - "gammelt, upraktisk og forfaldent", som det var - ikke at gøre et vist indtryk på tyskerne. I øvrigt optrådte både "stadsarkitekten" og "slotsinspektøren" med en sådan værdighed og højtidelighed, at tyskerne blev helt overvældet, ja følte sig ganske små i det fine selskab og tilsidst fandt det rådeligst at trække sig høfligt tilbage.

Nogen tid senere mødte Svenning Elmholt en tysk officer her nede i Vinderup. Tyskeren meddelte Elmholt, at værnemagten havde givet definitiv afkald på at overtage slottet. En anden dag kom en ukendt mand til Rydhave og bad om at få meddelt navnene på samtlige frihedskæmpere i gruppen. Kristian Elmholt stod i en af stuerne og talte med den fremmede, som ikke kunne fremvise legitimation, og Storm var i køkkenet uset vidne til samtalen. Pludselig trækker Storm revolveren frem, springer ind i stuen og råber "hænderne op" til gæsten, som straks parerer ordre og derefter kommanderes til at stille sig op med ansigtet mod væggen, medens han blev visiteret for våben. - Alt endte dog i fryd og gammen! Manden havde ingen våben på sig; han viste sig at være helt i orden, men var blot faldet ind et forkert sted. Det var chefen nede i Vinderup, han skulle have truffet. Han hævdede aldrig før at have været ude for en sådan modtagelse nogen steder.

Det kan her lige indskydes, at Storm, der var hjemmehørende i en anden kant af landet, men under besættelsen havde ophold på Rydhave, af lederen (Kristian) var forbudt at tage til Vinderup om dagen, da ordet sabotør efter hans mening stod alt for tydeligt skrevet på ryggen af ham (dvs. Storm).

Rydhave (Ryde sogn, Ginding herred) har været i berømte og kendte slægters eje. Allerede i det 14. århundrede nævnes Ebersteinerne som ejere, og senere blev slottet overtaget af Roskilde Bispestol. Men også Bannerne,

Gyldenstjernerne og Rosenkrantzjerne (i det 16. århundrede) har ejet Rydhave, inden den gik over til Sehestederne. Over sydfløjens indgangdør pranger Malte Sehesteds og Margrethe Reedtz's forenede våben og fortæller om den slægt, der ejede Rydhave i mere end 200 år. Fra Rosenkrantzjernes tid stammer den firefløjede hovedbygningens ældste og anseligste del, der har et spirprydet, ottekantet tårn samt trappegavle enten med gotiske blændinger eller vandrette, renæssanceagtige bånd.

Under landbrugskrisen efter Napoleonskrigene måtte Sehestederne sælge Rydhave, der blev købt af direktionen for Viborg Stifts offentlige midler, der igen afhændede den til nordmanden Johs. Peter Bracht. Derefter var en C.V.A. Christensen ejer. Han solgte den til den bizzarre greve G.C. Raben til Ålholm, om hvem de forunderligste historier endnu cirkulerer på egnen. Både han og en senere ejer, grev Danneskjold-Samsøe, gjorde meget for gården og skoven, der er egnens største. Af senere ejere kan endnu nævnes fabrikant Berbmom, Ålborg, og fru brygger Jacobsen, der solgte slottet til familien Skibbild, der kom fra Norge men stammede fra Hammerum. Fru Skibbild døde et par år efter fredsslutningen, og slottet og skoven ejes nu af hendes nevøer Kristian og Svenning Elmholt. Den sidste er ugift.

Afslutning.

Rydhaves historie er spændende og bevæget, og de begivenheder, der udspilledes i slottet og skoven under besættelsen, behøver ikke at skamme sig over for de fortidige, hvad netop spænding og dramatik angår. De var enestående i deres art.

Heldet, en højere beskærmelse og frihedskæmpernes egen dygtighed og påpasselighed har i fællesskab forhindret, at fjenden kom på sporet af skjulestederne i skoven, og at nogen af de tapre underjordiske soldater mistede livet under aktionerne. Men glat og uden uheld af alvorligere art som alt således er gledet for den lille skare mænd, er vi andre lidt for tilbøjelige til at glemme, hvor stor deres indsats har været, og hvilke farer på liv og lemmer de frivilligt har udsat sig for, da landet var i nød. Nærværende lille skrift kan måske minde eventuelle læsere om den taknemlighedsgæld, hvori de bør føle sig til frihedskæmperne i al almindelighed. Vi Vinderupboere adresserer specielt takken til Vinderup-Ryde gruppen.